

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA**

Eglė Račienė

**MOKSLEIVIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ TENKINIMO GALIMYBĖS
PAPILDOMOJO UGDYMO VEIKLOJE**

Magistro darbas

Magistro darbo vadovė – doc. dr. Irena Kaffemanienė

Šiauliai 2006

Magistro darbo santrauka

Darbe atlikta *teorinė* papildomojo ugdymo sampratos, tikslų, specialiųjų poreikių mokinių papildomojo ugdymo funkcijų *analizė*. *Empirinėje* darbo dalyje nagrinėjami specialiųjų poreikių mokinių laisvalaikio pomėgiai, mokinių ugdymosi poreikių tenkinimas popamokinėje veikloje, papildomojo ugdymo problemos ir efektyvinimo prielaidos.

Iškelta *hipotezė*, kad tėvų lūkesčiai apie specialiųjų poreikių mokinių edukacinių ir socialinių poreikių tenkinimą nevisada sutampa su realiomis papildomojo ugdymo paslaugomis specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokyklose.

Anketinės *apklausos metodu* atliktas tyrimas, kurio tikslas – ištirti papildomojo ugdymo galimybes tenkinti mokinių specialiuosius poreikius. Atlikta *statistinė* (aprašomoji dažnių, vidurkių, χ^2 testo) *duomenų analizė*.

Tyrimo dalyvavo 51 specialiosios ir 40 bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų bei 52 specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvai.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Papildomasis ugdymas būreliuose tenkina moksleivių asmenybės savybių, svarbių bendraujant, formavimąsi; mokiniai tenkina bendravimo poreikius, tačiau menkai tenkinami rengimo profesijai ir technologinių gebėjimų ugdymosi poreikiai.
2. Papildomojo ugdymo organizavimo problemos: nepakankami materialiniai resursai, mažas skiriamų valandų skaičius, nepakankama gerosios patirties sklaida, menkas ryšys su specialiųjų poreikių mokinių tėvais.
3. Papildomojo ugdymo galimybės tenkinti mokinių specialiuosius poreikius bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokyklose yra ribotos.
4. Bendrojo lavinimo mokykloje besimokančių specialiųjų poreikių mokinių tėvai tikisi, kad papildomojo ugdymo metu bus sudaryta galimybė šiems vaikams dalyvauti miesto renginiuose, labiau skatinamas savarankiškumas, ugdomi technologiniai gebėjimai (siuvimas, valgio gaminimas), padedama įgyti profesijos pagrindų, tačiau, kaip rodo tyrimo duomenys, mokykla to suteikti šiems mokiniams negali. Specialiosios mokyklos ugdytinių tėvų lūkesčiai, kad papildomojo ugdymo metu vaikai išmoks naudingai leisti laisvalaikį, įgis profesijos pagrindų, bus suteikiama daugiau laisvės mokinių saviraiškai, organizuojami bendri specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklos renginiai yra tenkinami ribotai. Pasitvirtino hipotezė, kad tėvų vaizdiniai ir lūkesčiai apie specialiųjų poreikių mokinių edukacinių ir socialinių poreikių tenkinimą nevisada sutampa su realiomis papildomojo ugdymo paslaugomis specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokyklose.

Raktažodžiai: specialiųjų poreikių vaikai, neformalus ugdymas, informalus ugdymas, papildomasis ugdymas, socialinis ir edukacinis dalyvavimas.

Turinys

Santrauka	2
Įvadas	4
I. PAPILDOMASIS MOKSLEIVIŲ UGDYMAS	10
1.1. Papildomojo ugdymo samprata.....	10
1.2. Papildomojo ugdymo tikslai, uždaviniai, funkcijos ir principai.....	14
1.3. Specialiųjų poreikių mokinių papildomasis ugdymas.....	19
II. MOKINIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ TENKINIMAS PAPILDOMOJO UGDYMO VEIKLOJE BENDROJO LAVINIMO IR SPECIALIOJOJE MOKYKLOSE	24
2.1. Tyrimo kontekstas: papildomojo ugdymo situacija bendrojo lavinimo ir specialiosiose mokyklose.....	24
2.2. Tyrimo metodika.....	25
2.3. Respondentai.....	25
2.4. Specialiųjų poreikių mokinių laisvalaikio pomėgiai ir aktyvumas popamokinėje veikloje.....	26
2.5. Mokinių ugdymosi poreikių tenkinimas popamokinėje veikloje.....	35
2.6. Papildomojo ugdymo problemos ir efektyvinimo prielaidos.....	41
Išvados	48
Literatūra	50
Summary	54
Priedai	55

Įvadas

Tyrimo mokslinis aktualumas. Papildomasis ugdymas – tam tikra neformaliojo švietimo dalis, skirta mokinių saviraiškai ugdyti¹, įvairiapusio auklėjimo priemonė (Bitinas, 1995). Papildomojo ugdymo esmė, turinys ir formos nagrinėjamos Bitino (1995), Dapkienės (1993, 2002), Jovaišos (1993, 2001), Zaleskienės (1993, 1994) ir kt. darbuose. Dapkienė (1993, 2002) išsamiai aprašo papildomojo ugdymo formų įvairovę šiuolaikinėje mokykloje, pateikia nemažai idėjų, siūlymų ir pavyzdžių, kaip ugdyti dvasingus ir kūrybingus žmones. Ramaneckienė (1998, 2002) išnagrinėjo papildomojo ugdymo funkcijas, aptarė papildomojo ugdymo problemas, rekomendavo praktikoje taikyti terapinio pobūdžio užsiėmimus kaip vieną iš papildomojo ugdymo formų. Dzenuškaitė (1991a), Dapkienė (1993) akcentuoja laisvalaikio problemas ir svarbą mokinių kūrybinėms galioms plėtoti, pabrėžia nepamokinės veiklos ugdomąjį efektyvumą.

Papildomojo ugdymo funkcijos – socializacija ir resocializacija². Papildomasis specialiųjų poreikių mokinių ugdymas – svarbus moksleivių socializacijos veiksnys, prielaida ugdytis socialinei integracijai būtinus gebėjimus ir asmenybės savybes (bendravimo ir bendradarbiavimo, pagalbos kitiems, socialinių problemų ir konfliktų sprendimo, atvirumo idėjoms, pasitikėjimo žmogiškąja prigimtimi). Nustatyta³, kad moksleiviai dažniausiai dalyvauja tuose renginiuose, kurie Lietuvos mokyklose turi galias tradicijas; o gana didelį ugdomąjį ir socializacinį poveikį turinti veikla (pvz., pagalba socialiai remtiniams asmenims) nėra populiari. Tokioje popamokinėje veikloje būtų sudaromos sąlygos mokiniams ugdytis pareigingumą ir atsakomybę, pagarbą žmogui, atjautą, dosnumą ir kt. Tyrimai⁴ rodo menką bendrojo lavinimo ir papildomo ugdymo dermę; daugumos papildomo ugdymo įstaigų veikla labiau orientuota į gabių vaikų poreikius. Ignatavičiaus, Matakaitės, Štutinienės ir Tamošiūno (2003) duomenimis, popamokinės veiklos būklė priklauso ir nuo vidinių mokyklos pastangų, ir nuo išorinių jėgų. Autoriai nustatė, kad labai ribotų finansinių resursų sąlygomis popamokinės veiklos būklė mokyklose yra patenkinama, tačiau ji dar netapo išsamaus strateginio planavimo objektu. Išorės jėgų požiūriu, tyrėjų nuomone, popamokinės veiklos plėtrą apsunkina socialinė moksleivių nelygybė, šeimų sociokultūriniai skirtumai, ribotas finansavimas.

1 Papildomas ugdymas (2005). 2005–2007 metų bendrieji ugdymo planai.

http://www.smm.lt/ugdymas/docs/ugdymo_planai_2005.pdf (žiūrėta 2006 01 09)

2 Papildomo ugdymo koncepcijos projektas (2000). *Informacinis leidinys*, 4 (99).

3 VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorija (2001). Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste.

LR Švietimo ir mokslo ministerija. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm (žiūrėta 2006 02 04).

⁴ Dėl moksleivių papildomojo ugdymo ir laisvalaikio organizavimo (2001). LR švietimo ir mokslo ministerija.

Pažyma 2001 09 25. Nr. 24–06–06–116. Vilnius. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/bsp12.htm. (Žiūrėta 2006 01 16).

Ozolaitė (1996, 1998), nagrinėdama popamokinį ugdymą Lietuvos specialiosiose mokyklose, akcentavo renginių ugdomojo efektyvumo prielaidas: mokytojo profesinis pasirengimas ir erudicija, tikėjimas savo darbo sėkme, visapusiškas sutrikusio intelekto vaiko pažinimas, glaudi ugdymo(si) dalyvių (pedagogo, ugdytinio ir šeimos) sąveika; auklėjimo formų įvairovė, moksleivių nuteikimas ir parengimas kūrybinei ir praktinei veiklai. Laugalienės ir Ozolaitės (2004) teigimu, sutrikusio intelekto moksleiviai daugiausiai renkasi pasyvų laisvalaikį, kuris neskatina asmenybės tobulėjimo. Jų atlikto tyrimo duomenys išryškino teigiamą specialiosios (sutrikusio intelekto vaikams) mokyklos mokinių požiūrį į jiems reikšmingos, pageidaujamos veiklos organizavimą; todėl autorės akcentuoja pedagoginio poveikio ir savirealizacijos poreikių derinimo svarbą, organizuojant moksleivių popamokinę veiklą. Panašios nuomonės apie moksleivių poreikių ir laisvalaikio užsiėmimų pasiūlos derinimą laikosi Борщанская (2001); pabrėždama racionalaus laisvalaikio svarbą vaiko raidai, autorė daro išvadą, kad mokiniui priimtina veikla ugdo teigiamą pasaulio suvokimą, padeda priimti teisingus sprendimus.

Papildomojo ugdymo problemas nagrinėjančių tyrimų nėra daug. Užsienyje šiai problemai taip pat neskiriama daug dėmesio. Negausiai Lietuvoje atliktais tyrimais siekta atskleisti papildomojo ugdymo formų įvairovę ir kaitos tendencijas, analizuoti papildomojo ugdymo funkcijas socializacijos požiūriu; tačiau nepakankamas dėmesys skiriamas papildomojo ugdymo problemų analizei, menkai tyrinėtos specialiųjų poreikių mokinių papildomojo ugdymo galimybės, atsižvelgiant į jų gebėjimus.

Tyrimo socialinis aktualumas. Papildomasis ugdymas ypač aktualus specialiųjų poreikių mokiniams, todėl visų tipų švietimo įstaigos turėtų sudaryti sąlygas specialiųjų poreikių asmenims plėtoti gebėjimus, tenkinti individualius poreikius⁵. Vien pamokoje neįmanoma padaryti visko. Plačias galimybes vaiko visapusiškam ugdymui atveria popamokinė veikla, įgalinanti ne tik gilinti mokinių žinias, mokėjimus, įgūdžius, bet ir tobulinti dorinio, visuomeninio elgesio įgūdžius bei įpročius, formuoti pažintinius interesus, ugdyti kūrybinius bei organizacinius gebėjimus (Šilėnienė, 2001). Papildomojo ugdymo įvairovė skatina mokinių savarankiškumą, kūrybiškumą, lavina praktinius įgūdžius ir mokėjimus.

Ypač svarbu į papildomojo ugdymo veiklą įtraukti nepažangius, specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius mokinius, kurie dažnai išgyvena vienatvę, jaučiasi atstumti bendraamžių (Dapkienė, Dapkus, 2002, Sakalauskas, Gečėnienė ir kt., 2000). Būrelių veikla gali padėti ugdyti mokinių pasitikėjimą savimi, padėti išgyventi savęs identifikavimo, įveikti pripažinimo problemas. "Domėjimasis kokia nors veikla yra pagrindas interesui formuotis, sąlyga elgesiui

⁵ LR specialiojo ugdymo įstatymas (1998). *Informacinis leidinys*, 1-2 (56-57), 1-5.

koreguoti, ugdyti valią, galimybė kovoti su neveiklumu, tikslingai planuoti savo laisvalaikį” (Cibulskienė, 1998, p.27.). Tinkamai organizuotas papildomasis ugdymas sudaro sąlygas moksleivių saviraiškai ir yra viena iš mokinių nusikalstamumo prevencijos priemonių (Piliavecas, 1998; Valickas, 1997; Jonynienė, 2000).

Mokyklinio amžiaus vaikų užimtumo, racionalaus laisvalaikio organizavimo problema išlieka opi ir šiandien. Tačiau valandos, skirtos papildomajam ugdymui, dažnai tampa privalomų dalykų papildomo mokymo valandomis (Grinevičienė, 1997), lėšų ir kvalifikuotų specialistų stoka riboja galimybę panaudoti visas ugdymo plane numatytas valandas⁶. Nepakanka ir metodinių papildomojo ugdymo rekomendacijų (Ramaneckienė, 2002) – prieš dešimtmetį parengta bene vienintelė papildomojo ugdymo programa pradinių klasių mokytojams (Kiliuvienė, 1996).

Papildomojo ugdymo plėtojimo galimybes apunkina ne tik nepakankami materialiniai resursai ir įstatyminė bazė⁷, bet ir apibendrintos gerosios patirties stoka (Ignatavičius, Matakaitė, Šutinienė, Tamošiūnas (2003), nepakankamas dėmesys skiriamas papildomojo ugdymo efektyvumui stebėti⁸, mokinių ir tėvų bendravimą renginiuose tirti. Ribota programų pasiūla neužtikrina papildomojo ugdymo prieinamumo įvairių gabumų vaikams (Ignatavičius, Matakaitė, Šutinienė, Tamošiūnas, 2003; Dapkus, Dapkienė, 2002; Sakalauskas, Gečėnienė, 2000). Nors deklaruojama, kad papildomuoju ugdymu siekiama tenkinti mokinių poreikius, tačiau nepavyko aptikti tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjama galimybė tenkinti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius nepamokinėje veikloje. Siekiant visapusiškai tenkinti mokinių specialiuosius ugdymosi poreikius, aktualu atskleisti mokinių papildomojo ugdymo galimybes bei ypatumus specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokyklose.

Tyrimo problema. Specialių ugdymosi poreikių turintiems vaikams reikia specifinių edukacinės aplinkos sąlygų mokykloje bei paramos šeimoje. Dauguma šių mokinių negeba savarankiškai organizuoti savo veiklos, kontroliuoti elgesio, emocijų, todėl mokykla privalo padėti jiems atskleisti ir realizuoti gebėjimus (Laugalienė, Ozolaitė, 2004), ugdytis socialiai priimtina elgesį, kaupti socialinę patirtį. Tiriamą problemą nusako šie klausimai:

1. Kokiose papildomojo ugdymo veiklos srityse gali dalyvauti specialiųjų poreikių mokiniai bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokyklose?
2. Kokie mokinių specialieji poreikiai tenkinami papildomojo ugdymo ir popamokinės veiklos procese?

⁶ Dėl moksleivių papildomojo ugdymo ir laisvalaikio organizavimo. LR švietimo ir mokslo ministerija. Pažyma. 2001 09 25 Nr. 24–06–06–116. Vilnius. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/bsp12.htm. (Žiūrėta 2006 01 16).

⁷ VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorija (2001). *Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste*. LR Švietimo ir mokslo ministerija. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm (žiūrėta 2006 02 04).

⁸ Dėl moksleivių papildomojo ugdymo ir laisvalaikio organizavimo. LR švietimo ir mokslo ministerija. Pažyma. 2001 09 25 Nr. 24–06–06–116. Vilnius. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/bsp12.htm. (Žiūrėta 2006 01 16).

3. Kaip pedagogai įtakoja specialiųjų poreikių moksleivių domėjimąsi papildomu ugdymu?
4. Į kokią ateities veiklą orientuotas specialiųjų poreikių mokinių papildomasis ugdymas?

Hipotezė. Tėvų vaizdiniai ir lūkesčiai apie specialiųjų poreikių mokinių edukacinių ir socialinių poreikių tenkinimą nevisada sutampa su realiomis papildomojo ugdymo paslaugomis specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokyklose.

Tyrimo objektas – moksleivių specialiųjų poreikių tenkinimo galimybės papildomojo ugdymo veikloje.

Tyrimo tikslas – ištirti papildomojo ugdymo galimybes tenkinti mokinių specialiuosius poreikius.

Uždaviniai:

1. Analizuojant mokslinę literatūrą, atskleisti papildomojo ugdymo sampratą, tikslus, specialiųjų poreikių mokinių papildomojo ugdymo funkcijas.
2. Nustatyti specialiųjų poreikių mokinių laisvalaikio pomėgius ir aktyvumą popamokinėje veikloje.
3. Palyginti papildomojo ugdymo veiklos sritis, kuriose gali dalyvauti specialiųjų poreikių mokiniai bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokyklose.
4. Lyginant duomenis apie mokinių laisvalaikio pomėgius, nustatyti, kokius mokinių poreikius tenkina papildomasis ugdymas.
5. Išanalizuoti svarbiausias papildomojo ugdymo problemas.
6. Palyginti tėvų lūkesčius tenkinti mokinių specialiuosius lavinimosi poreikius papildomojo ugdymo veikloje ir realias papildomojo ugdymo paslaugas specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokyklose.

Respondentai. Tyrime dalyvavo 51 specialiosios ir 40 bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų (klasių auklėtojų ir būrelių vadovų) bei 52 specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių tėvai, kurių vaikai mokosi specialiosiose ir bendrojo lavinimo mokyklose. Iš viso apklausti 143 respondentai.

Tyrimas atliktas Rusnės ir Klaipėdos specialiosiose, Šilutės ir Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklose 2005 m. lapkričio – gruodžio mėn.

Tyrimo metodologija ir metodai. Šis tyrimas remiasi socialinio ir edukacinio dalyvavimo metodologija, teigiančia, kad mokymo technologijos, ugdymo programos turi būti adekvačios specialiųjų poreikių mokinių socialiniams ir edukaciniams poreikiams, užtikrinant šių vaikų aktyvų dalyvavimą kasdieninėje mokyklos bendruomenės ir edukacinėje veikloje.

Tyrimo metodai – mokslinės literatūros analizė, anketinė apklausa. Statistinė (aprašomoji dažnių, vidurkių, χ^2 testo) duomenų analizė atlikta SPSS 11.0, grafinė analizė – MS Excel 2000 kompiuterinėmis programomis.

Magistro darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, du skyriai, išvados, naudotos literatūros sąrašas (63 šaltiniai), priedai. Tyrimo duomenis iliustruoja 7 lentelės, 8 paveikslai. Prieduose pateikiami anketų pavyzdžiai, duomenys apie respondentus.

Pagrindinės sąvokos

Formaliuoju vadinamas ugdymas, kurio poveikis asmenybei yra tikslingas ir prognozuojamas; formaliojo ugdymo institucijose dirbama pagal standartizuotas programas, todėl jas baigusieji yra pasiekę tam tikrą valstybės standartus atitinkantį išsilavinimo lygį. Šio tipo institucijose veikla iš anksto planuota, gerai organizuota, struktūrizuota; ji skirta tam tikrai identifikuotai grupei asmenų, siekiančiai panašių tikslų (Zaleskienė, 1993).

Informalusis ugdymas – savaiminis, nuolat vykstantis mokymasis, kuris remiasi asmens iš įvairių šaltinių gaunamomis žiniomis ir praktine patirtimi. Informaliuoju būdu įgytos asmens kompetencijos gali būti formaliai pripažįstamos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka⁹.

Neformalusis ugdymas vyksta pagal įvairias ikimokyklinio ugdymo, vaikų, jaunimo ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo programas. Neformaliuoju būdu įgytos asmens kompetencijos gali būti formaliai pripažįstamos Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka¹⁰.

Papildomasis ugdymas – tam tikra neformaliojo švietimo dalis, skirta mokinių saviraiškai ugdyti¹¹.

Saviraiška – asmenybės prigimties ir patirties realizavimas veikloje, kurios metu atsiskleidžia asmenybės talentas, gebėjimai ir išgyvenimai (Jovaiša, 1993).

Socialinis ir edukacinis dalyvavimas – asmens įgalinimas aktyviai dalyvauti bendruomenės gyvenime, mokymo ir auklėjimo procesuose, sutelkiant išorinius (šeima, naujos mokymo ir mokymo organizavimo metodikos, etc.) ir vidinius (mokymosi motyvacija, gebėjimai, etc) resursus plėtoti kognityvines ir socialines kompetencijas (Ruškus, Pocevičienė ir kt., 2004).

Socializacija – žmogaus vystymasis visą jo gyvenimą sąveikaujant su aplinka, socialinių normų ir kultūros vertybių perėmimo procesas, tobulinimas ir savęs realizavimas toje visuomenėje, kuriai jis priklauso¹².

⁹ LR švietimo įstatymo naujosios redakcijos koncepcija (2001).
<http://www.limk.lt/konfer/koncepcija%20ir%20istatymas.ppt#2>. (Žiūrėta 2006 01 20).

¹⁰ Ten pat.

¹¹ Papildomas ugdymas (2005). *2005-2007 metų bendrieji ugdymo planai*.
http://www.smm.lt/ugdymas/docs/ugdymo_planai_2005.pdf. (Žiūrėta 2006 01 09).

¹² Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (2004).
http://www.smm.lt/veiklos_planai_ir_programos/programos.htm. (Žiūrėta 2005 12 18).

Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų reikmė, atsirandanti dėl to, kad ugdymo ir saviugdos reikalavimai neatitinka specialiųjų poreikių asmens galimybių¹³.

Specialiųjų poreikių vaikas – vaikas, dėl įgimtų ar įgytų sutrikimų turintis ribotas galimybes dalyvauti ugdymo procese, visuomenės gyvenime¹⁴.

Ugdymas – mokymas, lavinimas, įgūdžių, gebėjimų ir vertybinių nuostatų formavimas¹⁵.

¹³ LR specialiojo ugdymo įstatymas (1998). *Informacinis leidinys*, 1-2 (56-57), 1-5.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ LR švietimo įstatymas (2004). http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm. (Žiūrėta 2006 02 04).

I skyrius. PAPILDOMASIS MOKSLEIVIŲ UGDYMAS

1.1. Papildomojo ugdymo samprata

Maždaug prieš dešimtmetį visa moksleivių popamokinė veikla, atsižvelgiant į tai, kas, kur ir kaip ją organizavo, buvo skirstoma į užmokyklinę ir užklasinę. *Užklasinė veikla* – tai specialiai organizuota nepamokinė veikla mokykloje (būreliai, klubai, užklasinis skaitymas, visuomenei naudinga veikla, šventės, varžybos ir pan.), kuriai vadovauja dalykų mokytojai, kviečiami specialistai, tėvai ir pan. *Užmokyklinė veikla* vyksta specialiai įsteigtose vaikų užmokyklinio ugdymo įstaigose; jose organizuojama įvairi arba vienos srities veikla (dailės, muzikos, sporto ir kt. būreliai, jaunųjų technikų, gamtininkų stotys ir pan.).

Vykstant mokyklos reformai Lietuvoje sąvoką *užklasiniai renginiai* pakeitė *papildomasis ugdymas*. Naujojoje papildomojo ugdymo sistemoje popamokinės veiklos skirstymo į užklasinę ir užmokyklinę veiklą nebeliko. Dabar užmokyklinė veikla vadinama formaliuoju ugdymu, o užklasinė veikla – neformaliuoju ir informaliuoju ugdymu, visa tai kartu vadinama mokinių papildomuoju ugdymu. Tiek užklasinais renginiais, tiek papildomuoju ugdymu siekiama mokinių socializacijos ir saviraiškos. *Socializacija* – žmogaus vystymasis visą jo gyvenimą sąveikaujant su aplinka; socialinių normų ir kultūros vertybių perėmimo procesas, tobulinimas ir savęs realizavimas toje visuomenėje, kuriai jis priklauso¹⁶. *Saviraiška* – asmenybės prigimties ir patirties realizavimas veikloje, kurios metu atsiskleidžia asmenybės talentas, gebėjimai ir išgyvenimai (Jovaiša, 1993). Svarbu, kad papildomojo ugdymo veikloje auklėtinis turėtų saviraiškos laisvę, galimybę tenkinti savo poreikius, plėtoti interesus, o siūloma veikla būtų jam aktuali ir naudinga.

Šiame darbe remiamasi samprata, kad “papildomasis ugdymas – neprivioloma popamokinė veikla, skirta moksleivių meninių, kalbinių, sportinių, mokslinių, techninių ir kitokių gebėjimų ugdymui ir raiškai”¹⁷; nenutrūkstamo ugdymo dalis, skirta vaikų ir suaugusiųjų intelektualinių, techninių, meninių, socialinių ir kitų gebėjimų ugdymui (Zaleskienė, 1993).

Lietuvos švietimo sistema susideda iš formaliojo, neformaliojo ir informaliuojo švietimo¹⁸. Papildomasis ugdymas neminimas kaip atskira ugdymo rūšis, tačiau pažymima, kad jis yra viena iš neformalaus ugdymo sudedamųjų dalių. Papildomojo ugdymo koncepcijos projekte (2000) papildomasis ugdymas įvardijamas kaip švietimo sistemos dalis, kuria siekiama atskleisti įgimtus asmens gebėjimus, tenkinti asmens poreikius, skatinti socializaciją, savirealizaciją ir

¹⁶ Vaikų ir jaunimo socializacijos programa (2004).

http://www.smm.lt/veiklos_planai_ir_programos/programos.htm. (Žiūrėta 2006 01 09).

¹⁷ Lietuvos švietimas – 2004. www.smm.lt/svietimo_bukle/apzvalga..htm#5. (Žiūrėta 2006 01 09).

¹⁸ LR švietimo įstatymas (2004). http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm (Žiūrėta 2006 02 04).

kūrybingumą, pajvairinti laisvalaikį, taip pat, vykdant atitinkamą ugdomąją veiklą, įgyvendinti nusikalstamumo prevencijos programas. Anot Survutaitės (2004), papildomasis ugdymas yra sudedamoji ugdymo proceso dalis, daranti poveikį asmenybės raidai.

Papildomasis ugdymas gali būti formalusis, informalusis ir neformalusis. Formalus, neformalus ir informalus ugdymas apibrėžiamas pagal tai, kokio pobūdžio veiksniai daro didžiausią poveikį dalyvaujančiam vienoje ar kitoje veikloje. Aiškindama papildomojo ugdymo sistemos sampratą, Zaleskienė (1994) formaliajam ugdymui priskiria meno, muzikos, dailės, sporto mokyklas; neformaliajam ugdymui priskiriami būreliai, studijos, klubai, organizacijos, stotys, rūmai; informaliajam – bibliotekos, muziejai, masinės informacijos priemonės, šventės, pramoginiai renginiai, mikrosocialinė aplinka.

Formaliojo ugdymo apibrėžimuose nurodoma, kad jį struktūruotai vykdo mokymo įstaigos, akcentuojamas konkretus rezultatas, žinios (Kvieskienė, 2003, Zaleskienė, 1993). Pasak Zaleskienės (1993), formalus ugdymas pasižymi tuo, kad jo poveikis asmenybei yra tikslingas ir prognozuojamas. LR švietimo įstatyme (2004) nurodoma, kad muzikos, dailės, meno, sporto, kitos mokyklos, vykdančios iš anksto apibrėžtas formaliojo švietimo programas ar jų modulius, priskiriamos tokiam pat mokyklų tipui kaip ir vykdančios formaliojo švietimo programas. Formaliojo ugdymo institucijose dirbama pagal patvirtintas programas, todėl jas baigusieji įgyja tam tikrą valstybės standartus atitinkantį išsilavinimo lygį. Šio tipo institucijose veikla iš anksto planuota, gerai organizuota, struktūrizuota; ji skirta tam tikrai identifikuotai grupei asmenų, siekiančiai panašių tikslų.

Neformalusis ugdymas – ugdymas pagal įvairius švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas. Neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo muzikos, dailės, meno, sporto, kitos mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai¹⁹. Apibrėžiant neformalųjį ugdymą, akcentuojama tai, kad jo tikslas nėra oficialaus dokumento ar konkrečių mokslinių žinių suteikimas, o orientuojamasi į pažinimo poreikių tenkinimą, praktinių įgūdžių lavinimą, savirealizaciją bei asmenybės tobulinimą (Kvieskienė, 2003; Zaleskienė, 1993; LR Švietimo įstatymas, 2004). Bet kuri neformalaus ugdymo grandis (pvz., nevyriausybinės jaunimo organizacijos) pripažįstama kaip bendros švietimo sistemos dalis.

Zaleskienės (1993) nuomone, neformalus, kaip ir formalus ugdymas pasižymi tikslingu poveikiu, tačiau šis poveikis nėra griežtai apibrėžiamas ir prognozuojamas. Pasak autorės, neformalių susivienijimų veikla turi nemažai psichologinio pobūdžio privalumų: nėra vaikams

¹⁹ Neformalusis švietimas (2005). Lietuvos švietimas – 2004..Pagrindinių leidinyje vartojamų sąvokų žodynelis. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/apzvalga..htm#5 (Žiūrėta 2006 01 09).

primestų horizontaliųjų, vertikalųjų ryšių (nėra skirstymo į klases pagal amžių, neteikiama reikšmės hierarchinei priklausomybei; visiems veiklos dalyviams keliami vienodi reikalavimai).

Informalusis ugdymas traktuojamas kaip savišvieta, prilyginamas mokymuisi, vykstančiam kasdienių patyrimų metu²⁰, kuris nėra struktūruotas ir vyksta savaime. Informalus ugdymas ypatingas tuo, kad jis veikia asmenybę, neturėdamas išankstinio tikslingumo elementų: vaikas net nejaučia, kaip jis yra veikiamas mikro ir makro aplinkos; ypač didelį poveikį daro masinės informacijos priemonės, bibliotekų, muziejų, parodų lankymas, komunikavimas su bendraamžiais, visa sociokultūrinė aplinka (Zaleskienė, 1993).

Papildomojo ugdymo skirstymas į formalųjį, neformalųjį, informaliųjį sąlyginis; nėra aiškių ribų tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo. Tos pačios institucijos gali būti priskiriamos ir formaliai, ir neformaliai ugdymo grupei, priklausomai nuo to, koks vaidmuo joms skiriamas kiekvienu konkrečiu atveju. Zaleskienė (1993) pažymi, kad formalusis ugdymas gali turėti neformaliojo ugdymo elementų ir atvirkščiai. Neformalioje veikloje įgytos žinios, įgūdžiai praplečia vaiko galimybes dalyvauti formalioje veikloje, pažadinamos vaiko kūrybinės galios, padedančios jam efektyviau reikštis ir formaliai organizuotoje veikloje; formaliojo ugdymu gauta informacija paskatina domėtis neformalia veikla (Zaleskienė, 1994). Todėl formaliojo ir neformaliojo ugdymo išskyrimas turi prasmę tik tam tikrame teoriniame kontekste, priskyrus jiems tam tikras funkcijas. Kitaip tariant, papildomasis ugdymas turi kontekstinį ir funkcinį pobūdį. Autorės teigimu, papildomojo ugdymo sistema turi įvairiapuses galimybes maksimaliai integruoti visų ugdomųjų veiksnių poveikį asmenybei, sumaniai derinti specialiąsias, nespecialiąsias ir atsitiktines poveikio priemones, sudaryti sąlygas vaikų užimtumui. Tad ne tiek svarbu, kaip klasifikuojamos papildomojo ugdymo formos, tačiau svarbu tai, kad papildomasis ugdymas tobulina vaikų gebėjimus ir plėtoja interesus tokiomis formomis ir priemonėmis, kurias sunku ar netikslinga taikyti mokymo procese (Stulpinas, 1995).

Užsienio literatūroje papildomas ugdymas suprantamas kaip visą gyvenimą trunkantis mokymasis (lifelong learning, Heimlich, 1993; Jeffs, Smith, 1996). Jeffs, Smith (1996) nurodo, kad visą gyvenimą trunkantis ugdymas (lifelong learning) apima formalųjį, neformalųjį ir informaliųjį ugdymus. Iškyla problema, kad dažnai ugdymas vyksta savaime, kaip neatsiejama gyvenimo dalis, todėl ribos tarp formaliojo, neformaliojo ir informaliųjį ugdymo išnyksta. Heimlich (1993), pateikdamas visą gyvenimą trunkančio ugdymo modelį, greta jau minėtų sričių pažymi saviugdą (self-directed), kurios metu asmuo kontroliuoja ugdymosi tikslą ir priemones.

Papildomojo ugdymo skirstymas į formalųjį, informaliųjį ir neformalųjį ugdymą išlieka ir užsienio autorių darbuose. Marsick ir Watkins (2001) apibūdina formalųjį, informaliųjį ir

²⁰ Jaunimo neformalusis ugdymas. Patyriminis mokymas.

<http://www.vpu.lt/socpedagogika/isgyvenimopedagogika/2d3/> (žiūrėta 2006 02 28)

neformalųjį ugdymą. *Formalųjį ugdymą*, pasak autorių, garantuoja ir remia institucijos, jis vyksta klasėse; *informalusis ugdymas* gali vykti institucijose, bet nebūtinai klasėse, nėra labai struktūrizuotas, o mokymosi kontrolė yra mokinio rankose. Marsick ir Watkins (2001) greta informalojo ugdymo pateikia ir atsitiktinio mokymo apibrėžimą: *atsitiktinis ugdymas* – tai šalutinis veikimas greta pagrindinės veiklos, pvz.: užduoties vykdymas, tarpasmeninė sąveika. Informalusis ugdymas, autorių nuomone, gali būti specialiai organizuotas, o atsitiktinis – vyksta savaime, ugdytiniui jis atrodo savaime suprantamas, taigi informalusis ugdymas apima ir atsitiktinį ugdymą. Heimlich (1993) nurodo, kad informalus ugdymas dažnai pavadinamas atsitiktiniu ugdymu. Atsitiktinis ir informalusis ugdymas pedagogų darbe pasireiškia tuo, kad dažnai tenka nenumatytose situacijose sukurti mokymuisi tinkamas galimybes, o formaliojo ugdymo plane to nėra. Veiklos interpretavimas yra pagrindinis informalojo ugdymo bruožas.

Jeffs, Smith (1996) nuomone, *informalusis ugdymas* – visą gyvenimą trunkantis procesas, kurio metu ugdytinis įgyja gyvenimiškos patirties; *neformalus ugdymas* – organizuota mokomoji veikla, kuri vyksta už formaliosios sistemos (mokyklos) ribų. Heimlich (1993) pažymi, kad formaliojo ugdymo institucija kontroliuoja mokymosi tikslą ir formą; neformaliajame ugdyme ugdytinis kontroliuoja tikslą, bet ne formą; informalusis ugdymas sudaro sąlygas ugdytiniui kontroliuoti formą, bet ne tikslą. Autoriaus nuomone, informalusis ugdymas numato veiklos tikslą, o ugdytinis pasirenka formą, būdą šiam tikslui pasiekti. Taigi neformalusis ir informalusis ugdymas sudaro sąlygas pasireikšti ir pačiam ugdytiniui, o juk to ir siekiama papildomuju ugdymu.

Informalusis ugdymas įvairiose šalyse skirtingai traktuojamas. Smith (2005) teigimu, informalusis ugdymas Škotijoje gretinamas su *visuomenės ugdymu* arba mokymu (community education), Prancūzijoje su *animacija* (animation).

Visuomenės ugdymas – procesas, papildantis žmonių gyvenimą ir duodantis veiklos žmonėms gyvenantiems vienoje geografinėje srityje, arba turintiems panašius interesus, tam kad pakeltų savanorišką norą mokytis, veikti ir parodyti savo galimybes, norint realizuoti savo asmenines, socialines, ekonomines ir politines reikmes (Smith, 2003b). Animacija – stimulus psichiniam, fiziniam ir emociniam gyvenimui, paskata užsiimti įvairesne veikla, kurioje žmogus gali save realizuoti, išreikšti (Smith, 2003a). Jau XX a. pabaigoje, vaikų laisvalaikio pedagogai (neformalojo, papildomojo ugdymo veiklos organizatoriai) pradėti vadinti animatoriais (Kvieskienė, 2003). Animatoriaus uždavinys – sužadinti individą kūrybinei veiklai.

Tiek informalusis ugdymas, tiek visuomenės ugdymas ir animacija yra siejami su kiekvieno asmens individualiu, natūraliu ugdymusi vykstančiu kasdienių patyrimų metu. Visa tai nėra struktūruota ir vyksta savaime.

Užsienio mokslinėje literatūroje pažymima, kad informaliųjų ugdymą organizuoja informalieji ugdytojai. Jeffs, Smith (1996) teigia, kad informalieji ugdytojai vadinami mokytojais, kurie prižiūri mokymosi aplinką, sudaro mokymuisi tinkamas galimybes. Informalieji ugdytojai turi būti kūrybingi ir savarankiški, jie neturi parengto mokymo plano. Jų tikslas – ugdyti demokratišką, bendraujantį, gebantį gyventi visavertį gyvenimą žmogų. Informaliuosius ugdytojus būtų galima prilyginti mūsų klasių auklėtojams arba būrelių vadovams, nes mokyklose jie organizuoja papildomojo ugdymo veiklą.

Lietuvos ir užsienio mokslinėje literatūroje papildomojo ugdymo sąvoka apibrėžiama šiek tiek skirtingai, tačiau jos esmės tai nekeičia. Tiek papildomojo ugdymo, tiek visą gyvenimą trunkančio mokymo sąvoką sudaro tie patys komponentai: formalus, neformalus, informalus ugdymas. Formalus ugdymas siejamas su mokyklomis, institucijomis, teikiančiomis valstybės standartus atitinkantį išsilavinimą; neformalus – su papildomojo ugdymo institucijomis, bendruomenės grupėmis; informalus – apima visa tai kas lieka, t. y. sąveika su draugais, šeima, mikro ir makro aplinka.

1.2. Papildomojo ugdymo tikslai, funkcijos, principai, formos

Vaikas mokykloje privalo turėti galimybę papildomai plėtoti savo gabumus ir tenkinti interesus ar saviraiškos poreikį (Zaleskienė, 1993), mokykla turi tapti traukos centru. Tačiau kintant vertybinėms nuostatoms, keičiasi ir mokyklos vieta moksleivių sąmonėje. Piličiauskas (1996) teigia: “Mokykla ne tik praranda viliojantį patrauklumą. Ji tampa diskomforto vieta, chroniškos prievartos buveine, agresyvumą tiražuojančia sistema”. Šias problemas įtakoja mokinių socialinė aplinka, šeimos, ekonominės, finansinės priežastys. Mokyklose būtina tobulinti ugdymo procesą, daryti jį patrauklesniu. Literatūros šaltinių analizė leidžia teigti, kad tinkamai organizuotas papildomasis ugdymas gali formuoti teigiamas mokinių nuostatas, realizuoti saviraiškos poreikius, ugdyti socialinius įgūdžius bei asmenybės bruožus.

Dzenuškaitė (1991b) mano, “kad mokykla negali ignoruoti mokinių orientacijos į pramoginę veiklą. Jeigu ji bus siaurinama, mokiniai ieškos pramogų ne mokykloje, vis labiau toldami nuo jos”. Mokiniam patinka įvairios pramogos, tačiau reikėtų gerinti jų kokybę, suteikti joms prasmingumą. Veikdamas neformalioje aplinkoje vaikas atsiskleidžia, išryškėja teigiamos jo savybės, kurių pamokų metu galima ir nepastebėti. Dapkienės (2002) nuomone, labai svarbu kelti pramogos kultūrą ir keisti mokinių požiūrį į malonumus, parodant skirtumą tarp primityvaus mėgavimosi ir prasmingos veiklos. „Papildomasis ugdymas bus efektyvus tik tada, kai mokiniai aktyviai dalyvaus, bus sudarytos palankios sąlygos iniciatyvai, sumanumui, vaiko užmojams plėtoti“ (Cibulskienė, 1998, p.27).

Papildomojo ugdymo tikslas – sudaryti sąlygas kiekvienam moksleiviui tenkinti interesus, saviraiškos poreikius, plėtoti gabumus (Sakalauskas, Gečėnienė ir kt., 2000). Tačiau, kaip rodo tyrimai²¹, mokyklos nesugeba tenkinti moksleivių prasmingo laisvalaikio poreikių.

Papildomojo ugdymo sistema turi funkcionuoti taip, kad moksleivis galėtų papildyti, gilinti ir plėtoti žinias, įgytas formaliuoju ugdymu(si); per meninę, techninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos poreikį; ugdytis kaip socialinis subjektas: laisvai, nevaržomai bendrauti su savo vienmečiais, jaunesniais už save, įvairių tautybių, įsitikinimų ir polinkių žmonėmis; ruoštis aktyviai ekonominei veiklai, profesinei karjerai; ugdytis pilietiškumą, brandinant tautinę bei kultūrinę savimonę (Zaleskienė, 1994).

Papildomuoju ugdymu turi būti suteikiama mokiniams papildomų žinių ir įgūdžių, reikalingų sėkmingam dalyvavimui ne tik mokyklos gyvenime, bet ir už jos ribų. Dapkienė (1993) išskiria šiuos nepamokinės veiklos uždavinius:

- įtvirtinti ir gilinti žinias, mokėjimus ir įgūdžius, įgytus mokymo procese, mokyti taikyti juos gyvenime; plėsti auklėtinių akiratį, rūpintis pažintinių interesų formavimu;
- ugdyti kūrybinius ir organizacinius gebėjimus, estetinį suvokimą; formuoti kultūringo elgesio įgūdžius bei įpročius, iniciatyvą, savarankiškumą,
- protingai ir turiningai organizuoti mokinių poilsį.

Papildomajam ugdymui keliami uždaviniai rodo, kad mokiniams turi būti sudaromos sąlygos pažintiniams poreikiams tenkinti, saviraiškos ir gebėjimų ugdymui, įtvirtinti formaliojo ugdymo metu įgytas žinias, jas pritaikyti praktiškai. Taigi įgyvendinant papildomojo ugdymo uždavinius, didžiausias dėmesys turėtų būti skiriamas neformaliajam ugdymui. Sakalausko, Gečėnienės ir kt. (2000) duomenimis, daugelis pedagogų pastebi, kad vaikas, dalyvaudamas neformalioje veikloje, pasikeičia: tampa aktyvesnis, kūrybiškesnis, darbštesnis, pasikeičia net elgesys. Ypač tai būdinga vaikams, kurie mokykloje pasižymi visiškai priešingomis savybėmis. Vadinasi, mokiniams, kuriems nesiseka mokytis pamokose, papildomojo ugdymo veikloje sudaroma galimybė patirti sėkmę, pasitenkinimą veikla ir sukuriamos visos galimybės atstatyti savigarbą ir deramą elgesį.

Ramaneckienė (2002) nurodo papildomojo ugdymo funkcijas: *kognityvinę* (papildyti, gilinti, plėtoti formalios veiklos metu įgytas žinias), *kommunikacinę* (ugdyti gebėjimą laisvai, nevaržomai bendrauti: su vienmečiais, jaunesniais ir vyresniais už save, su įvairių tautybių, įsitikinimų ir polinkių žmonėmis), *pragmatinę* (ruoštis profesinei karjerai, įgyti praktinio darbo įgūdžių, išmokti tam tikro amato, verslo, ūkininkavimo pradmenų), *savirealizacijos* (per meninę,

²¹ VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorija (2001). Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste. LR Švietimo ir mokslo ministerija. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm (Žiūrėta 2006 02 04).

techninę, sportinę ir kitokią veiklą realizuoti saviraiškos poreikį, kūrybines išgales). Tad autorės nurodytos funkcijos yra ugdomojo pobūdžio.

Zaleskienė (1993) pažymi, kad viena iš svarbesnių papildomojo ugdymo funkcijų yra vaiko socializacija: tam tikrų socialinių vaidmenų pažinimas, šių vaidmenų atlikimas, bendrųjų vertybių ir elgesio normų interiorizavimas. Socializuodamasis vaikas mokosi gyventi greta ir kartu su visais. "Socializacijos metu žmogus, veikiamas aplinkos ir pats įsijungdamas į įvairiarūšę veiklą, perima tautai, visuomenei būdingą kultūrą, atsirenka tuos ar kitus jos elementus, arba internalizuoja supančios jį kultūros arba vadinamosios antikultūros etalonus, įvaizdžius, elgesio normas" (Grigas, 1995). Taigi socializacijos funkcija dar labiau pabrėžia papildomojo ugdymo svarbą. Kaip rodo tyrimo²² duomenys, popamokinėje veikloje moksleiviai realizuoja jų amžiuje labai svarbius socializacinius – komunikacinius poreikius, tobulina dalykines žinias ir įgūdžius bei gabumus.

Zaleskienė (1994) be ugdomųjų funkcijų išskiria ir specifinę *kompensacinę* funkciją: anot autorės, papildomojo ugdymo veikloje mokiniai galėtų užpildyti nuosekliojo švietimo žinių spragas, įgytų papildomų gebėjimų ir pan. Ramanekienė (1998) šią funkciją vadina *intelektualine*, nukreiptą į žinių gilinimą, plėtojimą. Specifinės funkcijos papildo kognityvinę funkciją, nes abi jos siekia gilinti, papildyti žinias, tačiau kompensacinei funkcijai suteikiama platesnė reikšmė.

Ramanekienė (2002) pažymi, kad pasaulio pedagogikoje žinomos inovacinės ugdymo technologijos moksleivių sveikatai saugoti, psichologinei atmosferai gerinti – tai dar viena papildomojo ugdymo funkcija, kurios esmė – "socialinis gydymas" menu. Лебедева (2000) šią technologiją vadina tarptautiniu *art-terapijos* (meno terapijos) terminu. Ramanekienė (2002) nurodo, kad įvairaus pobūdžio "socialinio gydymo" užsiėmimai – patrauklus emociškai pervargusių, socialumo ar motyvacijos problemų turinčių mokinių ugdymo, sutrikusios elgsenos koregavimo metodas, nes čia derinama pedagogikos ir psichoterapijos sąveika. Лебедева (2000) nagrinėjo art-terapijos, kaip vienos iš papildomojo ugdymo formų, poveikį gerinant mokinių psichologinę savijautą. Autorės teigimu, art-terapija atlieka įvairias funkcijas: *auklėjimo* (tarpusavio sąveika modeliuojama taip, kad ugdytiniai mokytusi mandagiai, taktiškai bendrauti su bendraamžiais ir vyresniais žmonėmis, gebėtų atjausti ir džiaugtis kartu su jais), *korekcijos* (taisomas deformuotas "aš" pasaulis, gerėja savęs vertinimas, nyksta neadekvačios bendravimo formos, formuojasi tinkamo bendravimo su kitais asmenimis būdai), *psichoterapijos* (sudaroma palanki emocinė atmosfera, formuojasi psichologinio komforto, saugumo, džiaugsmo, sėkmės patyrimai), *diagnostikos* (gaunama informacija apie individualias mokinio savybes, problemas),

²² Popamokinės veiklos veiksmingumas (tyrimo ataskaita). (2003). Vilnius: VPU.
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tr_ataskaita_040303.doc (Žiūrėta 2006 02 20)

ugdymo (kiekvienam sudaromos sąlygos mokytis savarankiškai susitvarkyti nepalankioje situacijoje, ugdomi laimėjimo, savo vertės suvokimo, savigarbos jausmai). Taigi art – terapija padeda moksleiviui jaustis laisvam, nevaržomam, sudaroma galimybė pasirinkti sau tinkamą veiklos tempą ir krūvį, užsiėmimai turi relaksacinį pobūdį, nes mokinys veiklą pasirenka pagal savo pomėgius, išgyvena tik teigiamas emocijas, veiklos rezultatų niekas nekritikuoja.

Tačiau, kaip pažymi Ramanekienė (2002), tipinė bendrojo lavinimo mokykla dar nepasirengusi spręsti “socialinio gydymo menu” problemų papildomojo ugdymo veikloje.

Papildomojo ugdymo uždavinių ir funkcijų analizė rodo, kad šios veiklos metu turi būti tenkinami mokinių socialiniai, asmens statuso ir kompetencijos bei pasaulio pažinimo poreikiai.

Papildomojo ugdymo koncepcijos projekte (2000) yra įvardintos ir atskiros papildomojo ugdymo sritys: demokratinių ir pilietinių įgūdžių plėtojimas; galimybių realizuoti save suteikimas ir akiračio plėtimas; įgimtų gabumų ir mokėjimų vystymas; socializacija ir resocializacija. Taigi papildomuoju ugdymu siekiama tenkinti žmogiškuosius poreikius, sukurti aplinką, kurioje vyksta socialiniai mainai, tarpusavio parama. Šios sritys įrodo, kad papildomojo ugdymo veikla atveria plačias galimybes mokinių ugdyme.

Dereškevičius (1997), tyręs jaunesniųjų moksleivių požiūrį į mokyklą ir mokytojus, rašė: dauguma mokinių sakini „Aš norėčiau...“ baigia ne tik „kad pamokos būtų trumpesnės“, bet ir „kad būtų daugiau būrelių, sportinių renginių, žaidimų“. Deja, kaip rodo tyrimo²³ duomenys bendrojo ugdymo įstaigose orientuojamasi tik į tokias papildomojo ugdymo programas, kurioms įgyvendinti nereikalinga speciali literatūra, įranga ar patalpos, tačiau, net ir vykdant tam tikras papildomojo ugdymo programas, reikalingo inventoriaus stygius bei kvalifikuotų pedagogų trūkumas neleidžia efektyviai išnaudoti viso, papildomai ugdyti skirto, laiko. Kito tyrimo²⁴ duomenys rodo, kad tiek individualūs, tiek „visuomeniniai“ moksleivių poreikiai yra tenkinami gana ribotai.

Moksleivių papildomoji veikla organizuojama pagal bendruosius švietimo sistemos principus; tačiau Sakalausko, Gečėnienės ir kt. (2000) teigimu, itin svarbus principas: papildomoji veikla reikšminga ir reikalinga tiek, kiek ji prasminga pačiam vaikui: yra jo paties laisvai pasirinkta, jis aktyviai ir savanoriškai šioje veikloje dalyvauja. Todėl, autorių nuomone, papildomąjį ugdymą būtina organizuoti lygių galimybių, aktyvumo, labilumo, atvirumo, pažangos ir tęstinumo principais.

Papildomasis ugdymas turi ir specifinių principų. Tinkamas vadovavimasis šiais principais padeda ugdyti harmoningą asmenybę, gebančią kūrybiškai perimti tautos dvasines ir

²³ Dėl moksleivių papildomojo ugdymo ir laisvalaikio organizavimo. LR švietimo ir mokslo ministerija. Pažyma. 2001 09 25 Nr. 24–06–06–116. Vilnius. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/bsp12.htm. (Žūrėta 2006 01 16).

²⁴ VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorija (2001). Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste. LR Švietimo ir mokslo ministerija. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm (Žūrėta 2006 02 04).

materialines vertybes, sėkmingai socializuotis visuomenėje. Pasak Kvieskienės (2003), papildomasis ugdymas grindžiamas dvasinių vertybių perimamumu ir perdavimu skatinant visuomenės atsinaujinimą, demokratinių santykių plėtotę bei pilietinį aktyvumą.

Papildomojo ugdymo principai, kuriuos nurodo Dzenuškaitė (1991a), skatina atsižvelgti į individualius skirtingų gabumų ir interesų mokinių poreikius. Autorė išskiria tokius svarbiausius nepamokinės veiklos principus:

- *tikslingumo ir perspektyvos* – nepamokinei veiklai turi būti keliami aukšti, bet realūs tikslai, kad suteiktų noro ir jėgų kovoti su sunkumais ir juos nugalėti;
- *humanistinio kryptingumo* – visa nepamokinė veikla grindžiama žmoniškumo ugdymu;
- *tautos kultūrinės patirties perimamumo ir plėtojimo* – veiklą sieti su tautos kultūra, skatinti mokinius prisidėti prie jos puoselėjimo;
- *ryšio su gyvenimu* – nepamokinės veiklos metu priartinti mokinių prie realybės;
- *atsižvelgimo į mokinių amžiaus tarpsniui būdingus poreikius, interesus ir individualias mokinio savybes*;
- *kūrybinio aktyvumo ir iniciatyvumo* – veiklą organizuoti taip, kad ji skatintų mokinių kūrybinį aktyvumą ir iniciatyvumą.

Šie papildomojo ugdymo organizavimo principai gali padėti “ugdyti harmoningą asmenybę, gebančią socializuotis esamomis visuomenės gyvenimo sąlygomis ir aktyviai jas veikti, kartu pačiam tobulėjant” (Dzenuškaitė, 1991a).

Ramaneckienė (1998), priklausomai nuo tikslų, skiria tris papildomojo ugdymo veiklos organizavimo formas: *paprastieji* užsiėmimai, kurių tikslas teikti naujų žinių, įgūdžių (šokio, teatro, darbo...); *apibendrinamieji* užsiėmimai; jų paskirtis – naujais metodais ir būdais pagilinti ir įtvirtinti žinias bei įgūdžius; *baigiamieji* užsiėmimai; jų tikslas – pakartoti, susisteminti žinias, mokėjimus ir įgūdžius. Apibendrinamiesiems ir baigiamiesiems darbams organizuojami įvairūs epizodiniai renginiai (grupiniai ar masiniai). Tai savotiškos atlikto darbo apžiūros ir ataskaitos (Ramaneckienė, 1998), vaikų pasiekimų ir darbštumo, pedagogų kūrybiškumo bei sumanumo įvertinimas.

Papildomojo ugdymo organizatoriui, pasak Ramaneckienės (1998), nepamokinės veiklos formų žinojimas, išmanymas padeda parengti efektyvesnį papildomojo ugdymo planą, išvengti ugdytinių veiklos monotonijos; skatina moksleivių domėjimąsi papildomojo ugdymo darbais, aktyvina mokinių ir mokytojo kūrybinę vaizduotę; padeda įtraukti į aktyvią veiklą įvairaus temperamento ir skirtingų gebėjimų vaikus.

1.3. Specialiųjų poreikių mokinių papildomasis ugdymas

Papildomasis specialiųjų poreikių mokinių ugdymas – svarbus moksleivių socializacijos veiksnys, juk socializacija ir resocializacija - pagrindinės papildomojo ugdymo funkcijos²⁵. Tyrimai²⁶ rodo menką bendrojo lavinimo ir papildomojo ugdymo dermę; daugumos papildomojo ugdymo įstaigų veikla labiau orientuota į gabių vaikų poreikius. Vykstant sparčiai specialiųjų poreikių vaikų integracijai į bendrojo lavinimo mokyklas, reikia mokymo technologijas priartinti prie šių vaikų mokymosi ir socialinio dalyvavimo poreikių. Kiekvienam mokiniui turi būti sudaryta galimybė gauti žinias, tobulinti savo gebėjimus, tenkinti poreikius. Svarbią vietą specialiųjų poreikių mokinių ugdyme užima socialinio ir edukacinio dalyvavimo galimybių sudarymas. Ruškus, Pocevičienė, Geležinienė, Urbelytė (2004) teigia, kad ugdymo procese svarbus specialiųjų poreikių mokinių tiek edukacinis, tiek ir socialinis dalyvavimas. Socialinio dalyvavimo sąvoka apibrėžia kaip aktyvų specialiųjų poreikių vaikų dalyvavimą kasdieninėje mokyklos bendruomenės veikloje. Autorių teigimu, aktyvus dalyvavimas bendruomenėje gali turėti įvairias formas, pavyzdžiui, dalyvavimas priimant sprendimus, tapatumo kūrimas, įsipareigojimų ir funkcijų turėjimas, dalyvaujant bendros veiklos kūrime, pripažinimo ir gerovės jausmas. Socialinis specialiųjų poreikių mokinių dalyvavimas gali būti realizuojamas papildomojo ugdymo veikloje.

Papildomojo ugdymo veikloje visos galimybės realizuoti ir edukacinį specialiųjų poreikių mokinių dalyvavimą. Ruškus, Pocevičienė, Geležinienė, Urbelytė (2004) edukacinio dalyvavimo sąvoką apibrėžia kaip specialiųjų poreikių vaikų dalyvavimą tokiuose mokymo ir auklėjimo procesuose, kurie užtikrintų galimybę sutelkiant vaiko išorinius (šeima, naujos mokymo ir mokymo organizavimo metodikos etc) ir vidinius (mokymosi motyvacija, gebėjimai etc) resursus plėtoti jo gebėjimus, kognityvines ir socialines kompetencijas.

Ypatingo dėmesio reikalauja specialiųjų poreikių mokinių papildomasis ugdymas – reikia ne tik lavinti mokinių pažintines galias, bet ir sudaryti sąlygas prasmingai laisvalaikio veiklai, formuoti socialinius įgūdžius – pagrindą adaptacijai bei integracijai visuomenėje, padėti specialiųjų poreikių vaikui rasti vietą gyvenime. Tai įgyvendinti padėtų aktyvus specialiųjų poreikių mokinių dalyvavimas bendruomenės ir edukaciniame gyvenime.

Ugdytinius nuolat veikia įvairi socialinė aplinka, todėl pedagogams tenka ne tik auklėti, bet ir perauklėti. Tai reikalauja nuolatinio pedagogų tobulėjimo, meistriškumo, kritinio požiūrio ir analitinių gebėjimų. Pedagogas turi gilintis į kiekvieno mokinio poreikius, paremti turinčius

²⁵ Papildomojo ugdymo koncepcijos projektas (2000). *Informacinis leidinys*, 4 (99).

²⁶ Dėl moksleivių papildomojo ugdymo ir laisvalaikio organizavimo (2001). LR švietimo ir mokslo ministerija. Pažyma 2001 09 25. Nr. 24–06–06–116. Vilnius. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/bsp12.htm. (Žiūrėta 2006 01 16).

mokymosi negalių moksleivius, skatinti juos dalyvauti papildomojo ugdymo veikloje, atviroje įvairių gebėjimų mokiniais. Pasak Kvieskienės (2003), negabių vaikų nėra, yra vaikų neturinčių galimybių ugdyti savo gabumus. Autorės nuomone, bendrojo lavinimo mokyklos nėra tinkamai pasirengusios priimti neįgalius vaikus, sudaryti jiems palankias sąlygas adaptuotis ir ugdytis. Ruškaus, Pocevičienės, Geležinienės, Urbelytės (2004) atliktas tyrimas atskleidė, kad mokytojai dar nepakankamai pasirengę plėtoti pozityvų neįgaliųjų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų edukacinio ir socialinio dalyvavimo diskursą. Kitaip tariant, mokytojai dar nėra pakankamai tikslingai pasirengę ne tik patys dalykiškai siekti integruoti vaiką, bet ir konstruoti neįgalų vaiką priimančią emocinę, dalykinę, santykių aplinką.

Gebėjimas pasirinkti prasmingą laisvalaikio veiklą pats savaime neatsiranda. Kaip teigia Ozolaitė, Laugalienė (2004) dauguma specialiųjų poreikių auklėtinių negeba savarankiškai perimti ir akumuliuoti vertybių. Tai reikalauja ilgo ugdymo darbo. Sėkmingiausiai jo siekti galima papildomojo ugdymo veikloje. „Sėkmingai ugdytinių veiklos plėtrai reikalinga pedagogo pagalba, nes kiekvienas klasės bendruomenės narys yra individas, kuriam būtina sudaryti optimalias sąlygas saugiam individualių galių plėtojimui” (Ozolaitė, Laugalienė, 2003).

Mokyklose veikia įvairūs būreliai, studijos, kur mokiniai gali tenkinti savo poreikius, interesus. Svarbu, kad saviraiškos, bendravimo poreikiai, interesai, žingeidumas būtų tenkinami mokykloje, o ne gatvėje. Ypač svarbu rūpintis tais vaikais, kurie neturi tinkamo pavyzdžio artimiausioje aplinkoje, nes be teigiamų veiksnių sunku tikėtis sėkmingos socializacijos (Mockevičienė, 2002). Kaip rodo tyrimai (Laugalienė, 2001), specialiųjų poreikių mokiniai dažnai būna praradę mokymosi motyvaciją, nepasitiki savimi, jaučiasi atstumti. Formaliojo ugdymo metu dažnai išryškintas mažiau gabių vaikų išskirtinumas, jų akademinis atsilikimas. Pedagoginio susitikimo metu atsitinka taip, kad mokinytis, patiriantis mokymosi nesėkmių, jaučiasi nepilnavertis ugdymo proceso dalyvis, menkėja pasitikėjimas savimi. Informaliojo ugdymo mokiniui sudaromos palankios galimybės tenkinti interesus, ugdytis įgūdžiams, atstatomas savo vertės jausmas (Jeffs, Smith, 2000). Nepamokinių renginių metu demonstruodamas savo darbo rezultatus specialiųjų poreikių mokinytis sėkmingai įveikia psichologinį pasitikėjimo savimi barjerą, formuojasi teigiamą požiūrį į mokyklą (Ilginienė, 2002). Popamokinės veiklos metu pedagogas turi galimybę pateikti edukacinę medžiagą taip, kad ji „taptų puikiu edukaciniu stimulu, ugdančiu toleranciją neįgaliųjų ir specialiųjų poreikių turinčių vaikų atžvilgiu, juos įtraukiant į aktyvią bendruomeninę veiklą“ (Ruškus, Pocevičienė, Geležinienė, Urbelytė, 2004).

Taigi papildomas ugdymas ypač aktualus specialiųjų poreikių mokiniais. Laugalienė, Ozolaitė, (2004) teigia, jog labai svarbu, kad mokykloje būtų sudarytos sąlygos kiekvienam ugdytiniui patirti sėkmę, užkertant kelią „nevykėlio” sindromui atsirasti. „Dauguma mokinių,

turinčių protinę negalę, savo gebėjimus atskleidžia popamokinėje, praktinėje veikloje“, teigia Cibulskienė (1998, p. 27).

Kvieskienė (1996) teigia, kad nedalyvaujantys mokyklos gyvenime, jos renginiuose vaikai su mokykla nesiidentifikuoja. Norint, kad vaikai mylėtų savo mokyklą, būtina juos įtraukti į aktyvų mokyklos gyvenimą, ieškoti galimybių suteikti kiekvienam vaikui progą pasijusti gabiu, reikšmingu, atsakingu. Ypač tai aktualu tiems vaikams, kurie negali savo gabumų įtvirtinti pamokose. Ignatavičius, Matakaitė, Štutinienė, Tamošiūnas (2003) mano, kad žmogui, neturinčiam socialiai naudingo pomėgio, atsiranda socialiai nepriimtino elgesio tikimybė bei rizika; tad organizuotos popamokinės veiklos svarba sudėtingame socializacijos kontekste yra neabejotina. Боршанская (2001) nurodo, kad gerai organizuota popamokinė veikla įgalina mokinius atitolti nuo gatvės neigiamos įtakos, padeda susiformuoti teigiamus įpročius, tinkamą elgesio modelį. Ozolaitės, Laugalienės (2004) tyrimo duomenys išryškino teigiamą specialiųjų poreikių mokinių požiūrį į jiems reikšmingą veiklą, todėl manoma, kad mokykla gali padėti šiems ugdytiniams perimti ir įvaldyti dvasines vertybes, realizuoti pomėgius, tenkinti poreikius ir interesus.

Ruškus (2001) pažymi, kad pirminis specialiojo ugdymo uždavinys – ne tiek kognityvinis protiškai neįgalaus vaiko lavinimas, kiek kompleksinis rengimas savarankiškam gyvenimui, t.y. mokyklinė socializacija. Kvieskienė (2003) teigia, kad ši ugdymo sritis suprantama kaip ypatingų vaikų socialinė integracija, vaikų užimtumas vasaros, žiemos atostogų metu, neigiama socialinių veiksnių prevencija, pagalba specialiųjų poreikių vaikams, resocializacija, visuomenei naudinga socialinė veikla ir kt. Papildomojo ugdymo turinys gali būti puikus vaikų socializacijos instrumentas: „dėl ugdymo turinio, jame pateikiamų, vertybių ir žmonių tarpusavio santykių ypatumų, moksleiviai formuoja atitinkamus pasaulio vaizdus, vertybes“ (Ruškus, Pocevičienė, Geležinienė, Urbelytė, 2004). Vadinasi, papildomojo ugdymo metu yra galimybė teigiamai įtakoti moksleivių socialinio dalyvavimo poreikius.

Ruškus (2001) nurodo, kad neįgaliųjų dezadaptacijos priežastis yra neigiamas kai kurių visuomenės narių požiūris į neįgaliuosius ir to požiūrio sąlygojamas elgesys. Vilkėlienės (2003) nuomone, sėkmingą neįgaliųjų veiklą ir gyvenimą visuomenėje lemia ne tik paties individo aktyvumas, negalė, talentas ar kitos savybės, bet ir visuomenės nuostata. Įvairios papildomojo ugdymo formos suteikia galimybę keisti visuomenės nuostatą į neįgaliuosius. Renginių metu sudaroma galimybė dalyvauti ne tik vaikams, bet ir jų šeimos nariams, auklėja tėvus pasitikėjimo bei didžiavimosi savo vaikais dvasia (Ilginienė, 2002).

Jeffs, Smith (2000) teigimu, drama, menas, muzika – tai sudedamosios informinio, o kartu ir papildomojo, ugdymo dalys, kurios padeda tenkinti dalyvių poreikius ir interesus. Meninis ugdymas, kaip viena iš papildomojo ugdymo krypčių, specialiųjų poreikių vaikui sudaro

realias sėkmingos socializacijos prielaidas ir tuo pačiu padeda keisti visuomenės nuostatą į neįgaluosius (Piličiauskas, 2002). Anderson (1994) nuomone, menas gali padėti atpažinti percepcines ir emocines problemas, stiprinti akademinis supratimus, motorinius įgūdžius, tinkamo socialinio elgesio įgūdžius. Neįgaliųjų meninis ugdymas yra unikali jų sėkmingos psichologinės socializacijos sąlyga, kai pedagoginėmis multipriemonėmis ugdytinis pamiršta savo negalę, gali jausti dvasinį komfortą, sielos harmoniją (Piličiauskas, 1998).

Papildomasis ugdymas suteikia mokiniams plačias galimybes tiek sėkmingai socializacijai, tiek kitų poreikių tenkinimui. Juškos (1998) teigimu, korekcinis papildomojo ugdymo kryptingumas sudaro sąlygas sėkmingam vaiko psichikos vystymuisi, padeda suformuoti tam tikros praktinės veiklos įgūdžius bei įpročius – pagrindą tolesnei adaptacijai bei integracijai visuomenėje.

Papildomojo ugdymo svarba specialiųjų poreikių mokiniams įvairiapusė. Mockevičienės (2002) nuomone, pasitenkinimas savo veikla skatina teigiamai save vertinti ir visokeriopai tobulėti, padeda įgyti pasitikėjimo bei įprasinti savo buvimą grupėje, visuomenėje. Popamokinėje veikloje mokiniams sudaroma galimybė išreikšti save, „įvairius dalykus pajusti praktiškai (pačiuopinti, pauostyti, pajauti), o ne tik apie juos išgirsti ar perskaityti formaliojo ugdymo metu“ (Allmon, 1994). Veikloje, grįstoje laisvanoriškumu, teise pasirinkti norimą veiklos sritį, geranoriška aplinka, suteikiama galimybė nevaržomai atsiskleisti vidinėms galimybėms, išreikšti save, lavinami mokinių praktiniai įgūdžiai ir mokėjimai, tenkinami įvairūs poreikiai (bendravimo, saviraiškos, pripažinimo ir kt.).

Papildomasis ugdymas yra labai reikšmingas specialiųjų poreikių vaikų socializacijos veiksnys. Vykstant specialiųjų poreikių mokinių integracijai, šis uždavinys svarbus ir bendrojo lavinimo mokykloms. Organizuojant papildomąjį ugdymą didelė atsakomybė tenka klasės vadovui arba būrelio vadovui, nes jie, atsižvelgdami į papildomajam ugdymui keliamus tikslus, funkcijas, principus turi tinkamai suplanuoti papildomojo ugdymo veiklą. Ypatingai tai svarbu ugdant specialiųjų poreikių mokinius, nes „dauguma sutrikusio intelekto moksleivių savarankiškai organizuoti savo laisvalaikio nesugeba“ (Ozolaitė, Laugalienė, 2003).

XXI a. pradžioje, esant daug įvairių informacijos šaltinių, vaikų poreikių, interesų laukas išsiplėčia. Vaikų nebetenkina žinios, gaunamos mokykloje, jie ieško naujų potyrių, todėl padidėja rizika, kad jie pasiduos neigiamai gatvės, draugų įtakai.

Papildomajam ugdymui mokykloje tenka ypatingas vaidmuo – veiklą sieti su vaiko patirtimi, su augančio žmogaus asmeninėmis, šeimos, supančios aplinkos problemomis. Papildomasis ugdymas atlieka daug funkcijų, sudaro galimybes tenkinti įvairius moksleivių poreikius, teigiamai įtakoja asmenybės raidą. Papildomąjį ugdymą realizuoti siūloma įvairių

formų ir būdų, svarbu, kad klasės vadovai, kurie formuoja ugdytinių požiūrių, vertybių sistemą, žinotų, kokia kryptimi plėtoti papildomąjį ugdymą, kokios jo formos moksleiviams reikalingiausios, priimtinausios, kokio poveikio juo siekiama.

Papildomasis ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje turi būti prieinamas įvairių gabumų mokiniams. Specialiųjų poreikių mokinių papildomasis ugdymas turi būti nukreiptas ne tik į mokinių kūrybinių, saviraiškos galių ugdymą, bet ir į socialinių įgūdžių - pagrindą adaptacijai bei integracijai visuomenėje - formavimą. Visapusiškas asmenybės ugdymas padeda neįgaliesiems rasti vietą gyvenime.

Mokslinėje literatūroje mažai dėmesio skiriama specialiųjų poreikių mokinių papildomojo ugdymo klausimams; jų poreikių ir galimybių situacijos bendrojo lavinimo mokykloje analizei.

II skyrius. MOKINIŲ SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ TENKINIMAS PAPILDOMOJO UGDYMO VEIKLOJE BENDROJO LAVINIMO IR SPECIALIOJOJE MOKYKLOSE

2.1. Tyrimo kontekstas: papildomojo ugdymo situacija bendrojo lavinimo ir specialiosiose mokyklose

Kiekvienoje mokykloje turi būti sudarytos galimybės tenkinti mokinių saviraiškos poreikius pasirinktos krypties būreliuose, kitose papildomojo ugdymo studijose. Lietuvos mokyklose papildomojo ugdymo organizavimą reglamentuoja LR Švietimo ir mokslo ministerijos patvirtinta tvarka²⁷. Papildomajam ugdymui kiekvienoje pakopoje ir kiekvieno tipo mokykloje skiriamas tam tikras valandų skaičius: bendrojo lavinimo mokyklos pradinėse klasėse – po 4 valandas per savaitę, 5-9 klasėse – po 3 val., 10 klasėje – 4 val. Ugdymo planuose nurodoma, kad papildomojo ugdymo valandų negalima skirti pasirenkamiems dalykams, pagilinto dalykų mokymo programoms, tačiau 1–2 valandos per savaitę (iš papildomajam ugdymui skirtų valandų) gali būti skiriamos:

- specialiųjų poreikių moksleiviams, ugdomiems visiško integravimo forma, neatsižvelgiant į jų skaičių, jei mokykloje nėra nei specialiojo pedagogo, nei logopedo arba kai viršijamas nustatytas jų darbo krūvis;
- dvikalbio ugdymo projektui vykdyti, kai klasėje per pamoką dirba du mokytojai;
- intensyviai valstybinės kalbos mokymui.

Šiais atvejais veiklai, kurioje būtų tenkinami saviraiškos poreikiai, paliekamas minimalus valandų skaičius (1–2 val.). Vargu, ar 1-2 savaitinės valandos gali užtikrinti kokybišką papildomąjį ugdymą, kurio metu būtų tenkinami mokinių poreikiai. Kitokia situacija yra specialiosiose (sutrikusio intelekto vaikams) mokyklose, kuriose papildomajam ugdymui skiriama: 1-4 klasėse – po 2 val per savaitę; 5-6 klasės – po 3 val., 7-10 klasėse – po 5 val. per savaitę; nors specialiųjų mokyklų žemesnėse klasėse papildomajam ugdymui valandų skiriama mažiau, nei bendrojo lavinimo mokyklose, tačiau daugiau valandų skiriama aukštesnėse klasėse ir šios valandos “neskolinamos” kitiems dalykams.

Ugdymo planuose nurodomos įvairios veiklos sritys, programos, būreliai, kuriuose mokiniai gali tenkinti savo poreikius, ugdytis gebėjimus. Saviraiškos programoms įgyvendinti bendrojo lavinimo mokyklose skiriamas minimalus valandų skaičius, o dar tas valandas galima panaudoti ir kitiems tikslams. Atsižvelgiant į rekomenduojamą papildomojo ugdymo

²⁷ 2005-2007 mokslo metų ugdymo planai. http://www.smm.lt/ugdymas/docs/bendrieji_ugdymo_planai.pdf (žiūrėta 2006 01 09)

modeliavimą, galima daryti prielaidą, kad specialieji mokinių poreikiai geriau tenkinami specialiosiose mokyklose.

2.2. Tyrimo metodika

Tyrimo uždaviniams įgyvendinti taikytas anketinės apklausos metodas. Remiantis papildomojo ugdymo samprata, jo tikslų, funkcijų ir principų mokslinės literatūros analize, parengtos dvi anketos: specialiųjų mokyklų ir bendrojo lavinimo mokyklų pedagogams (1 priedas) ir specialiųjų poreikių mokinių tėvams (2 priedas). Respondentai buvo prašomi pažymėti atsakymus, atitinkančius jų nuomonę ar patirtį; į kai kuriuos klausimus prašyta atsakyti išsamiau.

Pedagogams pateikta pusiau uždaro tipo anketa, kurią sudaro 12 klausimų, kuriais siekta: nustatyti papildomojo ugdymo veiklos sritis, kuriose gali dalyvauti specialiųjų poreikių mokiniai bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokyklose (5,6 kl.ped; 3,4 tėv.); išsiaiškinti specialiųjų poreikių mokinių laisvalaikio pomėgius ir aktyvumą popamokinėje veikloje (1,2, 4, 9 ped, 1 tėv); nustatyti, kokius mokinių poreikius tenkina papildomasis ugdymas (3,7,8 ped.; 2,6 tėv); išanalizuoti svarbiausias papildomojo ugdymo problemas (10, 11,12 ped; 5,7, 8 tėv); be to, parengti klausimai, skirti surinkti duomenis apie tiriamųjų amžių, specialybę, pareigas mokykloje, pedagoginio darbo stažą.

Apklausą organizuoti padėjo mokyklų vadovai, atsakingi už papildomojo ugdymo veiklą. Tyrimas truko porą mėnesių. Respondentams išdalinta 180 anketų. Sudėtingiausia buvo surinkti anketas iš specialiųjų poreikių mokinių tėvų. Jiems buvo pateikta 80 anketų, tačiau sugrįžo tik 52 (pedagogams pateikta 100 anketų, sugrįžo – 91). Iš viso surinktos 147 anketos. 4 anketos eliminuotos dėl nepilnumo. Taigi galiojančių anketų – 143.

Tyrimo duomenų statistinė (aprašomoji dažnių, vidurkių, χ^2 testo) analizė atlikta SPSS 11.0, grafinė analizė – MS Excel 2000 kompiuterinėmis programomis.

Bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogų ir ugdytinių tėvų nuomonių skirtumų interpretacija atlikta χ^2 testo pagalba. Šio testo rezultatas yra χ^2 reikšmė ir ją atitinkanti p reikšmė; laikoma, kad yra reikšmingų skirtumų tarp bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogų vertinimų, jei p mažesnė už 0,05.

2.3. Respondentai

Respondentais pasirinkti pedagogai, ugdatys specialiųjų poreikių mokinius bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje, ir specialiųjų poreikių mokinių tėvai, kurių vaikai mokosi

specialiosiose ir bendrojo lavinimo mokyklose. Respondentų atranka – atsitiktinė klasterinė. Atsitiktinės atrankos pagrindai yra laikomos patikimesnėmis už tikslines, nes kiekvienas generalinės visumos narys turi galimybę pakliūti į imtį.

Pirmąją respondentų grupę sudaro 91 pedagogas (51 specialiosios ir 40 bendrojo lavinimo mokyklos klasių auklėtojų, būrelių vadovų, dalyko ir žemesniųjų klasių pedagogų). Didžiąją dalį (78) tyrime dalyvavusių pedagogų sudaro moterys, kiek mažiau (13) – vyrų. Visi pedagogai turi aukštąjį išsilavinimą: jų specialybės yra specialioji pedagogika ir logopedija (41,6%), pradinio ugdymo pedagogika (27%) bei dalyko pedagogika (21,3%). Tyrime dalyvavo 34 žemesniųjų klasių mokytojai, 29 klasių auklėtojai ir 18 būrelių vadovų.

Daugumos tyrime dalyvusiųjų pedagogų amžius – 50 ir daugiau (38) ir 41-50 metų (26). Nedidelė dalis (17) respondentų – jauno (iki 30 metų) bei vidutinio amžiaus (31–40 metų) mokytojų. Dominuoja pedagogai, kurių darbo stažas – daugiau kaip 20 m. (46), kiek mažiau (13) mokytojų, kurių darbo stažas nedidelis (iki 10 m.).

Antrąją respondentų grupę sudaro 52 specialiųjų poreikių mokinių tėvai, kurių vaikai mokosi specialiosiose sutrikusio intelekto vaikams (30) ir bendrojo lavinimo mokyklose (22). Bendrojo lavinimo mokyklose apklaustų tėvų vaikai turi specialiųjų ugdymosi poreikių dėl: specifinių mokymosi negalių – 15, kalbos raidos problemų – 2, intelekto sutrikimų – 5 mokiniai.

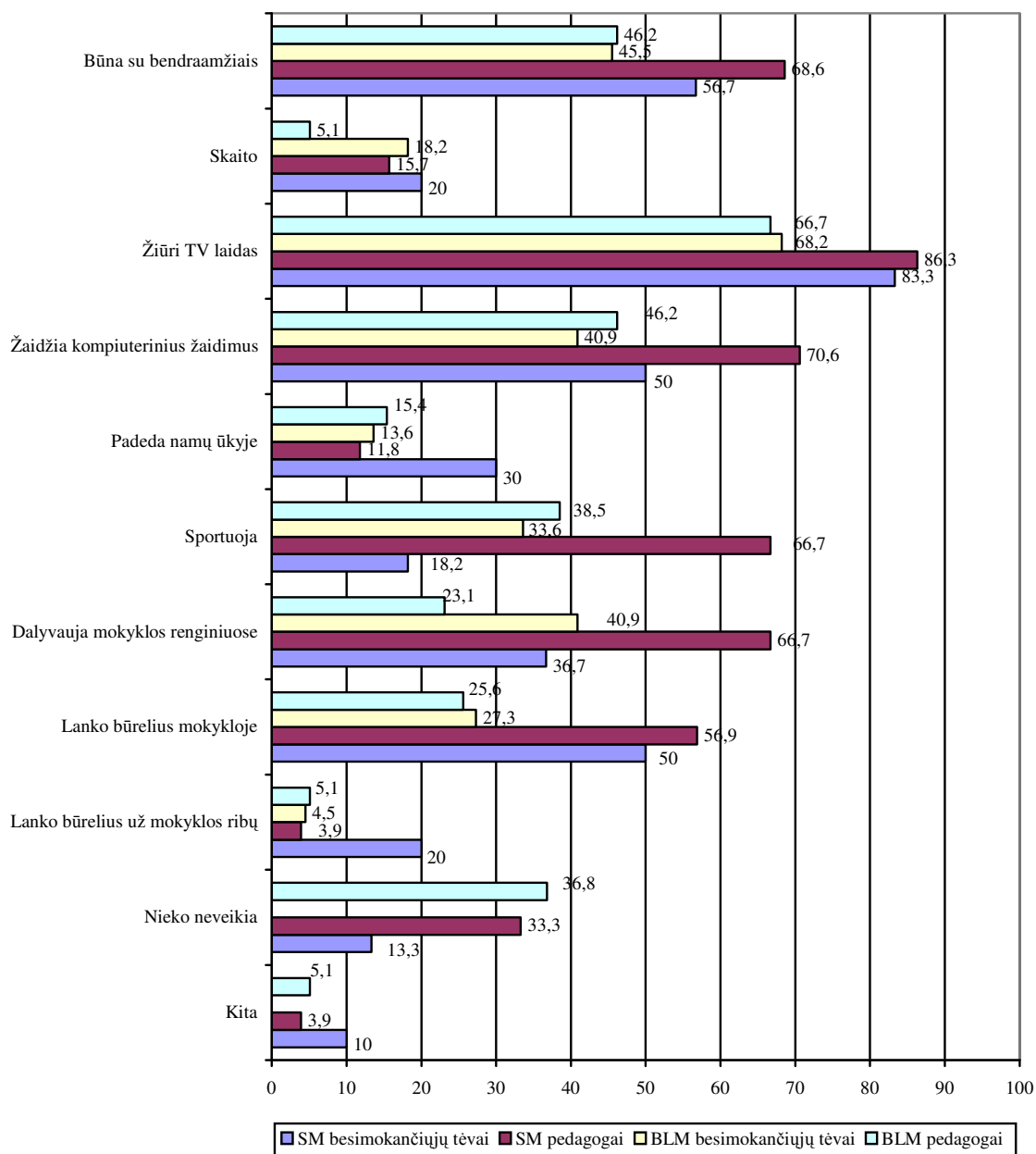
Tyrimas atliktas 2005 metų lapkričio–gruodžio mėnesiais Klaipėdos ir Rusnės specialiosiose mokyklose, Šilutės „Pamario“ pradinėje ir Klaipėdos „Baltijos“ pagrindinėje mokykloje.

2.4. Specialiųjų poreikių mokinių laisvalaikio pomėgiai ir aktyvumas popamokinėje veikloje

Mokyklos tampa atviromis vietos bendruomenei ugdymo įstaigomis, teikia galimybę visiems moksleiviams dalyvauti neformaliajame ir papildomajame ugdyme. Norint, kad vaikai mylėtų savo mokyklą, būtina juos įtraukti į aktyvų mokyklos gyvenimą, ieškoti galimybių suteikti kiekvienam vaikui progą pasijusti gabiu, reikšmingu, atsakingu. Ypač tai aktualu tiems vaikams, kurie turi menkesnius akademinis gebėjimus.

Siekiant išsiaiškinti, ar mokykla tenkina sutrikusios raidos moksleivių papildomojo ugdymosi poreikius, pedagogams būtina žinoti ugdytinių laisvalaikio pomėgius. Tačiau tikėtina, kad geriausiai vaikų laisvalaikio pomėgius ir interesus gali žinoti jų tėvai. Todėl vienas iš šio tyrimo uždavinių – ištirti tėvų ir pedagogų nuomonę apie moksleivių laisvalaikio pomėgius tam, kad būtų galima palyginti papildomojo ugdymo poreikius ir pasiūlą.

Tėvų ir pedagogų pateiktus duomenis apie specialiosiose ir bendrojo lavinimo mokyklose besimokančių specialiųjų poreikių mokinių laisvalaikio pomėgius iliustruoja 1 paveikslas.

1 pav. Mokinių laisvalaikio pomėgiai (tėvų ir pedagogų teigimu), %

Tėvų teigimu, daugumai (83,3%) specialiojoje (toliau tekste – SM) ir bendrojo lavinimo mokyklose (BLM) besimokančių moksleivių (68,2%) labiausiai patinka žiūrėti televizorių, žaisti kompiuterinius žaidimus (SM – 50%, BLM – 40,9%). Tėvų ir pedagogų nuomonės beveik sutampa: SM (86,3%) ir BLM (66,7%) pedagogai taip pat, kaip ir tėvai pastebi, kad labiausiai šiems moksleiviams patinka žiūrėti televizorių, žaisti kompiuterinius

žaidimus (SM – 70,6%, BLM – 46,2%). Taigi dauguma mokinių renkasi gana pasyvius laisvalaikio užsiėmimus.

Maždaug pusė tyrime dalyvavusių tėvų nurodo, kad jų vaikai laisvalaikiu bendrauja su bendraamžiais (SM – 56,7%, BLM – 45,5%), tačiau ugdytinių pomėgį bendrauti su bendraamžiais gerokai dažniau nurodo SM pedagogai – 68,6% (BLM – 46,2%).

Mokyklos gali pasiūlyti mokiniams nemažai ugdomosios laisvalaikio veiklos. Trečdalis (36,7%) tėvų teigimu, jų vaikai dalyvauja specialiosios mokyklos renginiuose (BLM – 40,9%,). Dalyvavimą renginiuose patvirtino beveik dvigubai daugiau (66,7%) specialiosios mokyklos pedagogų; beveik dvigubai mažiau (23,1%) bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų teigė, kad specialiųjų poreikių mokiniai dalyvauja mokyklos renginiuose.

Pusės tėvų (50%) ir beveik tiek pat (56,9%) pedagogų teigimu, mokiniai lanko specialiojoje mokykloje veikiančius būrelius. Tėvų (27,3%) ir pedagogų (25,6%) teigimu, bendrojo lavinimo mokykloje gerokai mažiau mokinių lanko būrelius.

Labiausiai skiriasi tiek bendrojo lavinimo, tiek ir specialiosios mokyklos, pedagogų ir tėvų nuomonė apie mokinių pomėgį sportuoti. Nedidelė dalis tėvų pažymėjo vaikų pomėgį sportuoti (SM – 33,6%, BLM – 18,2%), o pedagogų teigimu, šį laisvalaikio užsiėmimą renkasi gerokai didesnė dalis ugdytinių (SM – 66,7%, BLM – 38,5%).

Tik nedaugelis tėvų pripažino, kad vaikai laisvalaikiu “nieko neveikia” (SM – 13,3%, BLM – 0%), tačiau daugiau kaip trečdalis abiejų mokyklų pedagogų (BLM – 36,8%, SM – 33,3%) nurodė, šių vaikų pomėgį nieko neveikti.

Apie penktadalį tėvų (SM – 20%, BLM – 18,2%) teigė, kad jų vaikai laisvalaikiu mėgsta skaityti; bendrojo lavinimo mokyklų pedagogų nuomonė skiriasi nuo ugdytinių tėvų nuomonės.

Trečdalis tėvų (30%), kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, nurodo, kad jų vaikai padeda darbuotis namų ūkyje, šiai nuomonei pritarė tik nedidelė dalis abiejų mokyklų pedagogų.

Specialiosios mokyklos ugdytiniai, tėvų teigimu, mėgsta ir kitus laisvalaikio užsiėmimus: klausytis muzikos (2), siuvinėti (1), piešti (1), taigi šie mokiniai dalį laisvalaikio skiria meninės pakraipos veiklai.

Tyrimas parodė, kad, tėvų ir pedagogų teigimu, populiariausias mokinių laisvalaikio užsiėmimas – TV laidų žiūrėjimas ir kompiuteriniai žaidimai. Apie kitus ugdytinių laisvalaikio pomėgius tėvų ir pedagogų nuomonės gerokai skiriasi. Išryškėjo tendencija, kad tėvai kiek geriau žino, ką vaikai mėgsta veikti laisvalaikiu namie, o pedagogai geriau žino vaikų popamokinius užsiėmimus mokykloje, ypač skiriasi tėvų ir pedagogų nuomonės specialiosiose mokyklose besimokančių vaikų.

Tyrimo duomenys rodo, kad skiriasi bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogų nuomonė apie moksleivių laisvalaikio pomėgius. Pedagogų nuomonių skirtumai statistiškai itin reikšmingi šiais atvejais: daugumos specialiosios mokyklos pedagogų nuomone, šios mokyklos ugdytiniai labiausiai mėgsta sportuoti ($x^2 = 7,088$, $p = 0,008$); būti su savo bendraamžiais ($x^2 = 4,610$, $p = 0,032$); lankyti būrelius mokykloje ($x^2 = 8,773$, $p = 0,003$); dalyvauti mokyklos renginiuose ($x^2 = 16,830$, $p = 0,000$); žaisti kompiuterinius žaidimus ($x^2 = 5,498$, $p = 0,019$).

Siekiant detaliau išsiaiškinti specialiųjų poreikių mokinių aktyvumą popamokinėje mokyklos veikloje, domėtasi, kokius būrelius lanko specialiųjų poreikių mokiniai bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje. Duomenys pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė

Mokykloje lankomi būreliai, %

Būreliai	Pedagogų atsakymai		Tėvų atsakymai	
	BLM	SM	BLM	SM
<i>Meninio ugdymo:</i>	41,3	50,9	50,0	46,7
šokių	24,2	26,5	27,4	30,6
dailės	12,1	15,1	–	13,9
vaidybos	3,0	6,6	–	8,3
dainavimo	21,2	16,3	18,2	5,5
liaudies amatų	–	4,2	–	5,5
mezgimo	6,1	8,4	9,0	11,1
nėrimo vašeliu	12,1	3,0	27,4	2,8
siuvimo, siuvinėjimo	6,1	9,0	9,0	5,6
muzikos	15,2	10,8	9,0	16,7
<i>Technologinio ugdymo:</i>	18,7	20,2	22,7	27,3
būties darbų	33,3	18,2	20,0	23,8
kompiuterių	46,7	53,0	40,0	52,4
techninės kūrybos	6,7	7,6	-	4,8
stalių	13,3	21,2	40,0	19,0
<i>Gamtamokslinio ugdymo:</i>	5,0	7,4	4,5	3,9
kraštotyros	50,0	45,8	100,0	66,7
gamtos	25,0	16,7	–	33,3
turizmo	25,0	37,5	–	–
<i>Sveikatingumo(sporto)</i>	26,3	15,6	18,3	16,9
Nežinau	5,0	0,3	4,5	1,3
Kita	3,7	5,6	–	3,9

Analizuojant tyrimo duomenis, nustatyta, kad dauguma specialiųjų poreikių moksleivių renkasi kompiuterių ir kraštotyros būrelius.

Kompiuterių būrelius renkasi daugiau kaip pusė specialiosios mokyklos ugdytinių (53% pedagogų, 52,4% tėvų atsakymų). Kiek mažiau mokinių, pedagogų ir tėvų teigimu,

kompiuterių būrelius lanko bendrojo lavinimo (46,7% pedagogų ir 40% tėvų atsakymų) mokyklose besimokantys specialiujų poreikių mokiniai. Abiejų mokyklų pedagogų ir tėvų atsakymų kiekybinė išraiška panaši, atsakymai iš esmės sutampa. Kompiuterių būrelis gali turėti ir korekcinį poveikį, nes yra įvairių programų pritaikytų specialiujų poreikių tenkinimui. Taip pat šio būrelio metu mokiniams suteikiami kompiuterinio raštingumo pradmenys, reikalingi tolimesniame mokinių gyvenime (ieškantis darbo, įgyjant profesiją), todėl tiek pedagogų, tiek ir tėvų nuomone, nemaža dalis mokinių renkasi šį būrelį.

Kraštotyros būrelius, kaip labiausiai lankomus nurodė beveik pusė (45,8%) specialiosios mokyklos ir beveik tiek pat (50%) bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų; gerokai daugiau kaip pusė (66,7%) tėvų, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, ir visi (100%) tėvai, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje. Nors abiejų mokyklų pedagogų nuomonės šiek tiek skiriasi nuo tėvų atsakymų, vis dėlto ryški tendencija, kad kraštotyros būreliai yra vieni iš lankomiausių.

Iš esmės panašūs pedagogų bei tėvų atsakymai apie kitus mokinių labiausiai ir mažiausiai lankomus būrelius bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje.

Specialiosios mokyklos pedagogų teigimu, mokiniai noriai renkasi šokių (26,5%), dainavimo (16,3%), dailės (15,1%) būrelius. Tėvai, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, nurodo kad jų vaikai mielai dalyvauja meninio ugdymo būreliuose: šokių (30,6%), muzikos (16,7%), dailės (13,9%). Specialiojoje mokykloje menas ir jo raiškos formos užima deramą vietą, todėl nemaža dalis moksleivių renkasi šios krypties būrelius. Meninėje veikloje mokiniai tenkina savo interesus ir poreikius, o taip pat šios krypties būreliai yra puiki terapinė ir relaksacinė priemonė.

Ketvirtadalio (24,2%) bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų ir trečdalio (27,4%) šios mokyklos ugdytinių tėvų teigimu, specialiujų poreikių mokiniai dalyvauja šokių būrelyje; penktadalio pedagogų (21,2%) ir beveik tiek pat (18,2%) tėvų teigia, kad mokiniai lanko dainavimo būrelį; šiuo atveju ypač skiriasi specialiosios mokyklos pedagogų (16,3%) ir tėvų (5,5%) nuomonės.

Specialiosios mokyklos ugdytiniai iš technologinio ugdymo krypties, pedagogų nuomone, po kompiuterių dažniausiai renkasi stalių (21,2%) ir buities darbų (18,2%) būrelius. Tėvų atsakymai panašūs (23,8% SM besimokančių ugdytinių tėvų teigia, kad vaikai lanko buities darbų, 19% - stalių būrelius).

Gerokai skiriasi pedagogų ir tėvų nuomonės dėl kitų technologinio ugdymo būrelių lankymo bendrojo lavinimo mokykloje. Trečdalio (33,3%) pedagogų ir penktadalio (20%) tėvų teigimu, specialiujų poreikių mokiniai renkasi buities darbų būrelį. Ryškiai skiriasi tėvų (40%) ir bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų (13,3%) atsakymai ir apie stalių būrelio lankymą.

Bendrojo lavinimo pedagogų ir tėvų, bei specialiosios mokyklos pedagogų ir tėvų nuomone, gana aktyviai mokiniai dalyvauja sporto būrelyje.

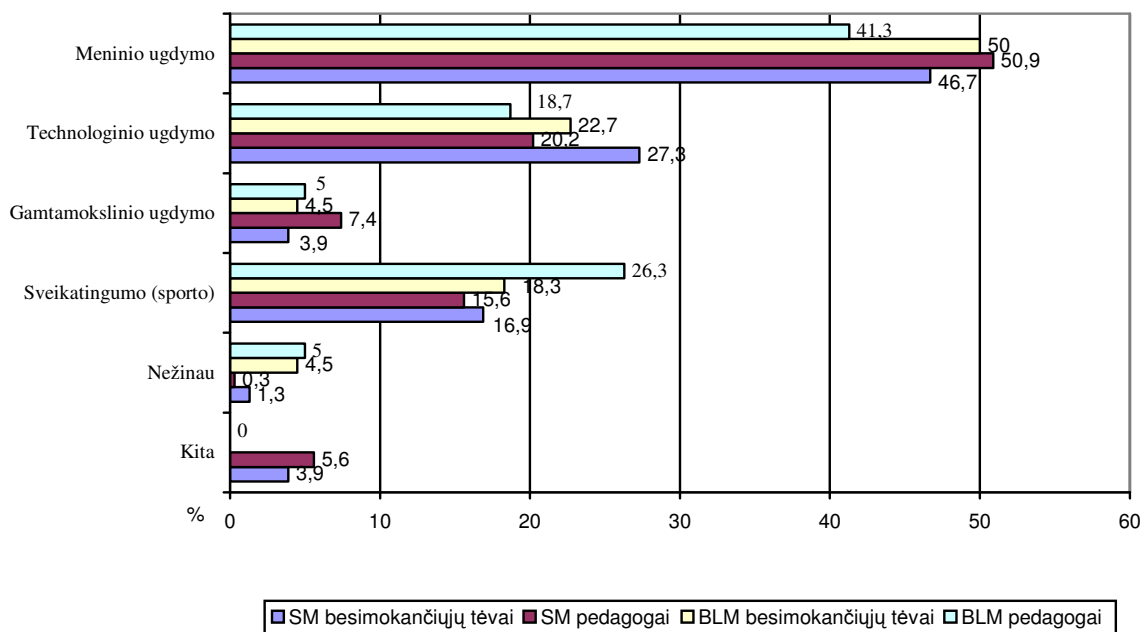
Tyrimo duomenys rodo, kad specialiojoje mokykloje ugdytiniai aktyviai renkasi įvairios krypties būrelius; bendrojo lavinimo mokykloje kai kurių būrelių šie mokiniai visai nelanko (liaudies amatų), galbūt, tokių būrelių šioje mokykloje nėra.

4,5% tėvų, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, nurodo, kad jų vaikai nelanko jokio būrelio.

Specialiojoje mokykloje ugdytiniai saviraiškos poreikius tenkina meninėje veikloje: renkasi dailės, dainavimo, šokių būrelius; praktinių, buitės darbų gebėjimų ugdymo poreikiai tenkinami mezgimo, stalių, siuvimo, siuvinėjimo būreliuose; gausiai lankomi kompiuterių, sporto būreliai. Specialiosios mokyklos pedagogai nurodo, kad mokiniai renkasi ir kitus būrelius: keramikos, darbo terapijos, floristikos, modeliavimo, daliės ir muzikos terapijos, etnokultūros.

Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogai, nurodydami kitus būrelius, minėjo sveikos gyvensenos, šaškių, lėlių teatro, kuriuos lanko specialiųjų poreikių mokiniai; 5% pedagogų teigė, kad šie mokiniai nelanko jokių būrelių. Bendrojo lavinimo mokykloje įvairios krypties būreliai lankomi negausiai. Daugiausia, specialiųjų poreikių moksleivių, šioje mokykloje renkasi sporto būrelių.

Apibendrintus tyrimo duomenis apie būrelių lankymą iliustruoja 2 paveikslas.

2 pav. Mokinių papildomo ugdymo kryptys bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje, %

Taigi daugumos abiejų mokyklų pedagogų ir ugdytinių tėvų teigimu, dažniausiai specialiųjų poreikių vaikai renkasi meninio ugdymo būrelius. Penktadalio pedagogų ir tėvų bei

apie trečdaliao specialiosiose mokyklose besimokančiųjų mokinių tėvų teigė, kad vaikai lanko technologinio ugdymo būrelius, kurie turėtų būti ypač reikalingi šių moksleivių ateičiai.

Likusius mokinių lankomus būrelius (sveikatingumo, gamtamokslinio ugdymo) minėjo gerokai mažiau pedagogų ir tėvų.

Statistiškai itin reikšmingi bendrojo lavinimo ir specialiųjų mokyklų pedagogų nuomonių skirtumai, nurodant, kokius būrelius lanko specialiųjų poreikių mokiniai. Daugumos specialiosios mokyklos pedagogų nuomone, daugiausia mokinių lanko kompiuterių ($x^2 = 11,862$, $p = 0,001$); sporto ($x^2 = 10,324$, $p = 0,001$); turizmo ($x^2 = 5,090$, $p = 0,024$); stalių ($x^2 = 8,603$, $p = 0,003$); liaudies amatų ($x^2 = 4,048$, $p = 0,044$) būrelius.

Statistiškai reikšmingai skiriasi tėvų, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, ir tėvų, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, nuomonės apie mokinių lankomus būrelius. Specialiąsias mokyklas lankančių ugdytinių tėvų teigimu, daugiausia vaikai lanko: dailės ($x^2 = 4,057$, $p = 0,044$); kompiuterių ($x^2 = 5,147$, $p = 0,023$).

Siekiant detaliau išsiaiškinti specialiųjų poreikių mokinių aktyvumą popamokinėje mokyklos veikloje, domėtasi, kiek specialiųjų poreikių vaikų lanko būrelius. Duomenys pateikiami 2 lentelėje.

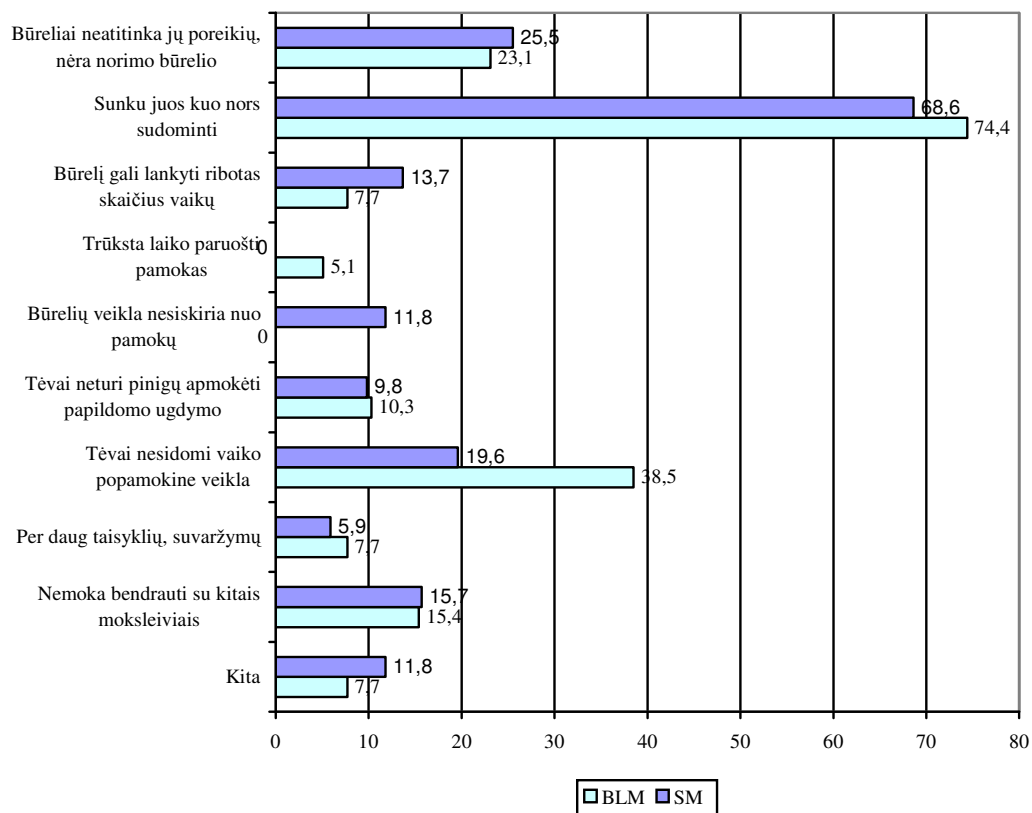
2 lentelė

Mokinių skaičius būreliuose

Mokyklos tipas	Mokinių skaičius būreliuose, %			Vidurkis	Standartinis nuokrypis
	Iki 5	5-10	Daugiau kaip 10		
SM	–	66,7	33,3	2,33	0,48
BLM	92,3	5,1	2,6	1,10	0,38

Tyrimo duomenys rodo, kad specialiojoje mokykloje šie vaikai dvigubai aktyviau dalyvauja būreliuose, nei bendrojo lavinimo mokykloje besimokantys specialiųjų poreikių mokiniai.

Vis dėlto, remiantis tėvų ir pedagogų apklausa, galima teigti, kad nemaža dalis mokinių menkai domisi mokyklos siūloma laisvalaikio veikla – būreliais, auklėjamaisiais renginiais ir pan., nors papildomo ugdymosi veiklos pasiūla, ypač specialiosiose mokyklose, yra gana didelė. Todėl svarbu buvo nustatyti priežastis, lemiančias mokinių nesidomėjimą mokyklos siūloma veikla. Duomenys apie specialiųjų poreikių mokinių nedalyvavimo popamokinėje veikloje priežastis, iliustruoja 3 paveikslas.

3 pav. Mokinių nesidomėjimo būrelių veikla priežastys (pedagogų teigimu), %

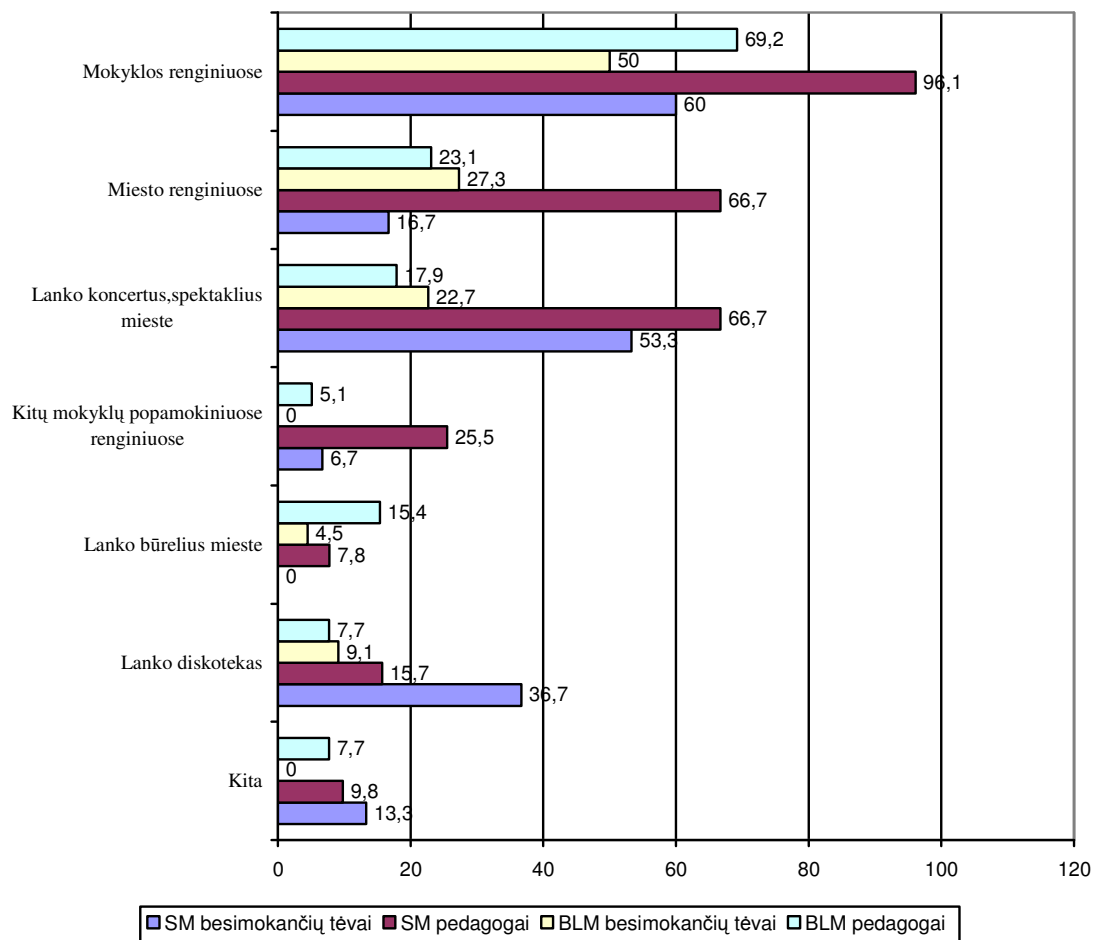
Specialiųjų poreikių mokinių nedalyvavimo popamokinėje veikloje priežastys panašios tiek bendrojo lavinimo, tiek ir specialiojoje mokyklose. Dauguma pedagogų teigia, kad sunku kuo nors sudominti specialiųjų poreikių mokinius (BLM – 74,4%, SM – 68,6%).

Ketvirtadalis pedagogų teigia, kad būreliai neatitinka mokinių poreikių, mokykloje nėra norimo būrelio (SM – 25,5%, BLM – 23,1%), taip pat kaip viena iš nedalyvavimo popamokinėje veikloje priežasčių nurodomas tėvų nesidomėjimas vaiko papildomu ugdymu ir popamokine veikla (BLM – 38,5%, SM – 19,6%).

Be to, nedidelės dalies pedagogų nuomone, specialiųjų poreikių mokiniai nelanko būrelių dėl to, kad nemoka bendrauti su kitais moksleiviais (BLM – 15,4%, SM – 15,7%).

Specialiųjų poreikių mokinių nedalyvavimo popamokinėje veikloje priežastys pabrėžia pedagogo, kaip popamokinės veiklos organizatoriaus, svarbą įtraukiant specialiųjų poreikių mokinius į papildomą veiklą, kurioje šie mokiniai galėtų tenkinti saviraiškos poreikius.

Tirta, kokioje kitoje popamokinėje veikloje, ne tik būreliuose, dalyvauja specialiųjų poreikių mokiniai. Duomenis iliustruoja 4 pav.

4 pav. Mokinių dalyvavimas kitoje popamokinėje veikloje (pedagogų ir tėvų teigimu),%

Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų ir tėvų nuomonė apie mokinių dalyvavimą popamokinėje veikloje išryškino panašias tendencijas: daugiausia mokinių dalyvauja mokyklos renginiuose (pedagogai - 69,2%, tėvai - 50%); mažesnė dalis – miesto renginiuose (pedagogai – 23,1%, tėvai – 27,3%); lanko koncertus, spektaklius mieste (pedagogai – 17,9%, tėvai – 22,7%). Dalis pedagogų teigia, kad specialiųjų poreikių mokiniai lanko būrelius mieste (15,4%) ir nedidelė dalis tėvų pritaria jiems (4,5%). Tėvai nurodo, kad jų vaikai nedalyvauja kitų mokyklų popamokiniuose renginiuose, o pedagogai mano, kad dalyvauja (5,1%). Menkas domėjimasis kitų mokyklų popamokiniais renginiais apsunkina bendravimą su bendraamžiais, trukdo sėkmingai socializuotis visuomenėje. Dalis bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų nurodo, kad specialiųjų poreikių mokiniai visai nedalyvauja popamokinėje veikloje .

Tėvų, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, ir specialiosios mokyklos pedagogų nuomonė apie mokinių dalyvavimą popamokinėje veikloje (4 pav.) labiau skiriasi nei bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų ir tėvų. Didelė dalis pedagogų mano, kad specialiųjų poreikių mokiniai dalyvauja mokyklos renginiuose (96,1%), miesto renginiuose (66,7%), lanko

koncertus, spektaklius mieste (66,7%). Ne tokia didelė dalis tėvų mano, kad jų vaikai dalyvauja mokyklos renginiuose (60,0%), lanko koncertus, spektaklius mieste (53,3%), kiek mažiau mano, kad dalyvauja miesto renginiuose (16,7%). Nedidelė dalis pedagogų nurodo kad dalis mokinių lanko būrelius mieste (7,8%), o vaikų tėvai šiai nuomonei nepritaria ir nurodo, kad jų vaikai nelanko būrelių mieste. Specialiosios mokyklos pedagogai nurodo, kad jų ugdytiniai dalyvauja ir kitokioje popamokinėje veikloje, tokioje kaip ekskursijos, varžybos, parodos, koncertai. Tėvai mano, kad jų vaikai dalyvauja visur, kai renginius organizuoja mokykla arba dar nurodo, kad nedalyvauja niekur.

Specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų nuomonių skirtumai statistiškai reikšmingi šiais atvejais: specialiosios mokyklos pedagogų nuomone, jų ugdytiniai dalyvauja mokyklos renginiuose ($\chi^2 = 12,127$, $p = 0,000$); miesto renginiuose ($\chi^2 = 16,830$, $p = 0,000$); lanko koncertus, spektaklius mieste ($\chi^2 = 21,148$, $p = 0,000$); kitų mokyklų popamokinius renginius ($\chi^2 = 6,597$, $p = 0,010$). Tėvai, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje nurodo, kad jų vaikai lanko koncertus, spektaklius mieste ($\chi^2 = 4,938$, $p = 0,026$); diskotekas ($\chi^2 = 5,147$, $p = 0,023$).

Kaip rodo tyrimo duomenys, specialiųjų poreikių mokinių popamokinė veikla ir aktyvumas, tiek lankančių bendrojo lavinimo, tiek specialiąsias mokyklas, panašūs. Daugiausia šie mokiniai dalyvauja mokyklos renginiuose. Galima teigti, kad mokyklos renginiai šiems moksleiviams prieinamiausi, todėl pedagogai turi galimybę sudominti, įtraukti į papildomojo ugdymo veiklą specialiųjų poreikių mokinius, atitraukti juos nuo nenaudingo laisvalaikio. Mažiau šie mokiniai lanko būrelius mieste, dalyvauja kitų mokyklų popamokiniuose renginiuose. Pedagogų nurodytos kitos veiklos sritys, kuriose dalyvauja specialiųjų poreikių mokiniai, leidžia daryti išvadą, kad specialiosios mokyklos auklėtiniai turi platesnes galimybes realizuoti savo poreikius. Galima daryti prielaidą, kad menką dalyvavimą miesto būreliuose lemia tėvų finansinės galimybės. Tėvų, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, ir pedagogų nuomonės dažniau sutampa, nei specialiosios mokyklos pedagogų ir tėvų.

2.5. Mokinių ugdymosi poreikių tenkinimas popamokinėje veikloje

Tyrimas leido susipažinti su pedagogų ir tėvų nuomone apie tai, kokius mokinių ugdymosi poreikius tenkina būrelių ir kita popamokinė veikla. Tyrimo duomenis iliustruoja 3 lentelė.

Papildomo ugdymo poreikių tenkinimas popamokinėje veikloje, %

Poreikiai	Žinių, įgūdžių formavimas	Pedagogų atsakymai		Tėvų atsakymai	
		BLM	SM	BLM	SM
<i>Rengimo profesijai ir technologinių gebėjimų</i>	<i>Iš viso</i>	3,0	9,4	8,9	10,5
	Padės apsispręsti, pasirenkant profesiją	–	2,6	22,2	4,2
	Padės įgyti profesijos pagrindų	42,8	35,9	33,3	41,7
	Padeda įgyti naudingų įgūdžių: siūti, megzti, gaminti valgi, namų ruošos, žemės darbų	57,2	61,5	44,5	54,1
<i>Savirealizacijos, asmenybės savybių ugdymosi poreikiai</i>	<i>Iš viso</i>	62,3	59,3	61,5	59,8
	Padeda atskleisti gabumus	6,2	13,4	6,5	10,3
	Naudingai praleidžia laiką	2,0	4,1	6,5	8,0
	Skatina savarankiškumą	17,9	15,4	8,0	12,4
	Mokosi sąžiningumo	7,7	7,7	11,3	11,7
	Mokosi atsakomybės už savo poelgius	19,3	10,6	12,9	10,3
	Ugdo pasitikėjimą savo jėgomis	19,3	16,3	20,9	14,6
	Mokosi darbštumo	8,9	14,2	11,3	9,5
	Mokosi pareiškumo	11	10,6	16,1	14,6
Mokosi sveikai gyventi, saugoti gamtą	7,7	7,7	6,5	8,6	
<i>Bendravimo, gebėjimo spręsti problemas</i>	<i>Iš viso</i>	31,3	23,6	24,8	24,1
	Mokosi bendrauti, elgesio taisyklių	79,5	77,6	76,0	72,8
	Mokosi spręsti gyvenimiškas problemas	20,5	22,4	24,0	27,2
Kita		0,4	0,7	–	0,4
Naudos mažoka		3,0	6,9	3,9	4,8
Niekuo nenaudinga, geriau ruošų pamokas		–	–	0,9	0,4

Dauguma abiejų mokyklų pedagogų (BLM – 79,5%, SM – 77,6%) ir ugdytinių tėvų (BLM – 76%, SM – 72,8%) ypač akcentuoja, kad lankydami būrelius, mokiniai mokosi bendrauti, laikytis elgesio taisyklių. Bendravimas – labai svarbi socializacijos prielaida, o popamokinėje veikloje mokiniai kartu veikdami, tenkindami savo poreikius, be abejo – bendrauja, komunikuoja.

Daugiau kaip pusė (61,5%) specialiosios mokyklos pedagogų ir šių mokyklų ugdytinių tėvų (54,1%) teigia, kad būrelių lankymas moksleiviams padės įgyti naudingų įgūdžių: siūti, megzti, gaminti valgi, namų ruošos, žemės darbų; trečdalis (35,9%) specialiosios mokyklos pedagogų ir 41,7% šių mokyklų ugdytinių tėvų teigia, kad būreliuose moksleiviams suteikiami profesinio darbo pagrindų. Maždaug panašiai pasiskirsto ir bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų bei ugdytinių tėvų nuomonės.

Penktadalis (19,3%) bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų ir tėvų (20,9%) teigia, kad būrelių lankymas ugdo mokinių pasitikėjimą savimi; pasitikėjimo ugdymosi poreikį minėjo kiek mažiau specialiosios mokyklos pedagogų (16,3%) ir tėvų (14,6%). Abiejų mokyklų pedagogų ir ugdytinių tėvų nuomonės iš esmės sutampa. Nevaržomoje veikloje, kuri nėra vertinama pažymiu mokiniams gali pasijusti laisviau, drąsiai reikštis, tenkinti savirealizacijos poreikius, o pedagogui tai puiki proga dar geriau pažinti mokinį, išvelgti jo stipriąsias puses. Pasitikėjimas

savimi specialiųjų poreikių mokiniui yra labai svarbus, o popamokinė veikla yra kaip tik ta terpė, kurioje išgyvenama sėkmė, vengiama neigiamų pastabų, sukuriama teigiama emocinė atmosfera veiklos metu, todėl didėja mokinių pasitikėjimas savo jėgomis.

Asmenybės savybių ugdymosi poreikių tenkinimas leidžia ugdyti gebėjimą adekvačiai vertinti aplinką, gyventi greta kitų žmonių. Beveik penktadalis (17,9% bendrojo lavinimo ir kiek mažiau (15,4%) specialiosios mokyklos pedagogų teigia, kad papildomojo ugdymo veikloje skatinamas mokinių savarankiškumas; kiek mažiau taip teigiančių abiejų, ypač bendrojo lavinimo mokyklos ugdytinių tėvų (BLM – 8%, SM – 12,4%).

Tėvai, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, tiki, kad papildomojo ugdymo veikloje ugdomas pareigingumas (14,2%), pedagogai (14,6%) dažniau pažymi darbštumo ugdymąsi.

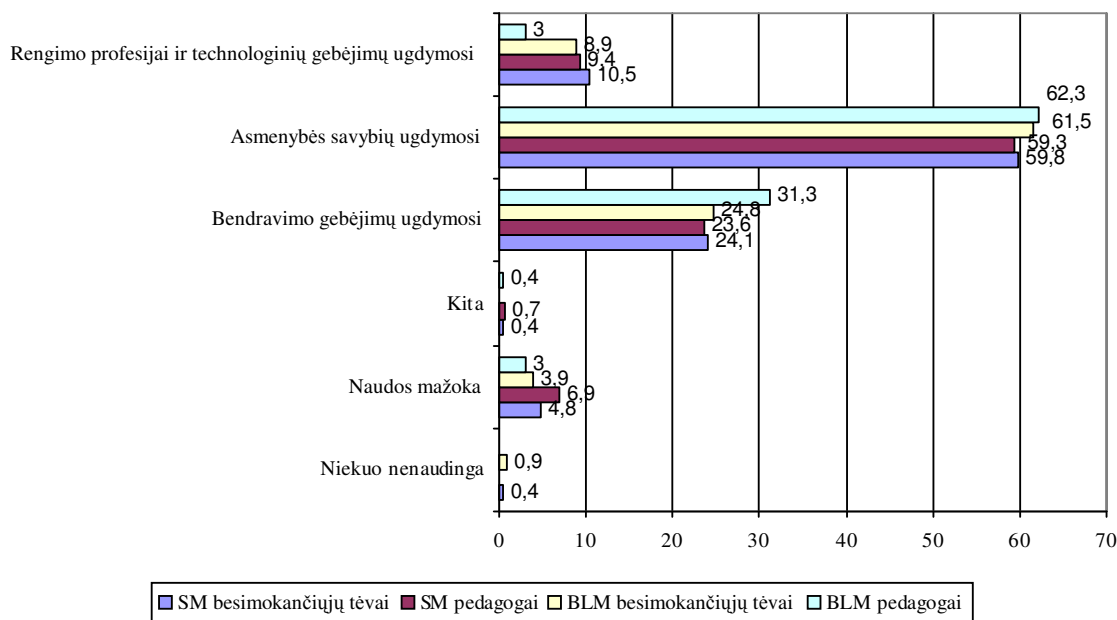
Tėvų, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje bei abiejų mokyklų pedagogų nuomone, mažiausiai popamokinė ir būrelių veikla naudinga padedant apsispręsti profesijos pasirinkimą, įgyjant profesijos pagrindų; tik penktadalis (22,2%) bendrojo lavinimo mokykloje besimokančiųjų mokinių tėvų tikisi, kad būreliai gali padėti pasirinkti profesiją.

Tyrimo duomenys liudija, kad popamokinė veikla nepakankamai siejama su moksleivių profesijos pasirinkimu, poreikių orientuotų į profesinį orientavimą tenkinimu.

Specialiosios mokyklos pedagogai nurodo ir kitokią papildomojo ugdymo veiklos naudą: padeda mokiniams atsipalaiduoti, pedagogui sudaroma galimybė suprasti vaiko psichinę būklę. Nedidelė bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų dalis mano, kad specialiųjų poreikių vaikai nieko nenori, todėl ir papildomojo ugdymo veikla niekuo nenaudinga.

Tyrimo duomenys rodo, kad popamokinė ir būrelių veikla yra labai naudinga specialiųjų poreikių mokiniams, nes joje tenkinami įvairūs mokinių poreikiai.

Apibendrinti duomenys pateikiami 5 paveiksle.

5 pav. Moksleivių poreikių tenkinimas būreliuose (pedagogų ir tėvų teigimu), %

Akivaizdu, kad dominuoja vienoda abiejų mokyklų pedagogų ir tėvų nuomonė – papildomasis ugdymas būreliuose tenkina moksleivių asmenybės savybių, svarbių bendraujant, formavimąsi ir tuo pačiu mokiniai tenkina bendravimo poreikius.

Specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų nuomonių skirtumai statistiškai reikšmingi šiais atvejais: SM pedagogai nuorodo, kad būreliai ir popamokinė veikla padeda atskleisti gabumus ($x^2 = 15,388$, $p = 0,000$); įgyti naudingų įgūdžių: siūti, megzti, gaminti valgi, namų ruošos, žemės darbų ($x^2 = 13,966$, $p = 0,000$). Tėvų nuomonės, nurodant popamokinės veiklos naudą, išsiskyrė šiais atvejais: tėvai, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje labiau linkę manyti, kad ši veikla padeda atskleisti gabumus ($x^2 = 4,550$, $p = 0,033$); skatina savarankiškumą ($x^2 = 5,990$, $p = 0,014$); moko mandagumo, elgesio taisyklių, pagarbaus bendravimo su žmonėmis ($x^2 = 4,690$, $p = 0,030$).

Tirta tėvų lūkesčiai ir pedagogų nuomonė apie tai, kokių svarbiausių dalykų mokykla turi suteikti (išmokyti) specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam moksleiviui. Duomenis atspindi 4 lentelė.

Tyrimo duomenys rodo, kad daugiausia, tiek bendrojo lavinimo, tiek specialiosios mokyklos pedagogai ir mokinių tėvai papildomojo ugdymo veiklą sieja su teigiamų asmenybės savybių, socialinių gebėjimų formavimu bei technologinių gebėjimų ugdymu.

Ketvirtadalis (24,7%) tėvų, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, ir penktadalis (22,3%) besimokančiųjų bendrojo lavinimo mokykloje ugdytinių tėvų nori, kad mokykla mokytų vaikus

pagarbiai bendrauti su žmonėmis; tokios pat nuomonės ir beveik tokia pat dalis abiejų mokyklų pedagogų (BLM – 26,7%, SM – 27,3%).

4 lentelė

Svarbiausi įgūdžiai, gebėjimai, kurių turi suteikti (išmokyti) mokykla, %

Gebėjimų grupės	Gebėjimai	Pedagogų atsakymai		Tėvų atsakymai	
		BLM	SM	BLM	SM
Žinių formavimas	Suteikti žinių pagrindus	10,4	6,9	11,5	7,6
	<i>Iš viso</i>	49,7	42,7	42,4	46,8
Asmenybės savybių formavimas	Išmokyti darbštumo	13,5	15,2	15,3	14,8
	Ugdyti savarankiškumą	19,6	16,3	13,6	16,3
	Ugdyti pareiškumą	15,6	11,7	10,2	9,9
	Mokyti sveikai gyventi	8,1	12,5	5,0	7,8
	Ugdyti sąžiningumą	16,2	10,9	16,9	14,8
	Mokyti gailėstingumo, atjautos	7,4	11,7	15,3	13,5
	Mokyti taupumo	4,0	9,2	10,2	7,8
	Ugdyti atsakomybę už savo poelgius	15,6	12,5	13,6	14,1
	<i>Iš viso</i>	35,2	29,8	31,7	28,3
Socialinių gebėjimų ugdymas	Mokyti pagarbiai bendrauti su žmonėmis	26,7	22,3	27,3	24,7
	Mokyti naudingai leisti laisvalaikį	11,4	13	15,9	22,4
	Mokyti spręsti gyvenimiškas problemas	25,7	17,9	22,7	12,9
	Mokyti saugoti gamtą	11,4	14,1	9,1	17,6
	Ugdyti supratimą apie piliečio ir žmogaus teises ir pareigas	16,2	17,9	15,9	15,3
	Parengti šeimai	8,6	14,8	9,1	7,1
	<i>Iš viso</i>	4,7	19,9	14,4	17,3
Technologinis ugdymas	Mokyti megzti	–	6,5	–	7,7
	žemės ūkio darbų	–	16,3	15,0	15,4
	siūti	–	11,4	5,0	5,8
	gaminti valgi	21,4	22,8	20,0	17,3
	namų ruošos	21,4	24,4	35,0	26,9
	suteikti profesijos pagrindų	57,2	18,6	25,0	26,9
Kita		–	0,7	–	–

Ketvirtadalis (25,7%) bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų ir penktadalis (22,7%) toje mokykloje besimokančių ugdytinių tėvų norėtų, kad mokykla parengtų mokinius spręsti gyvenimo problemas. Bendravimas labai svarbus specialiųjų poreikių mokinių socializacijos veiksnys, gal todėl jo svarbą pabrėžia abiejų mokyklų pedagogai ir tėvai.

Specialiosios ir bendrojo mokyklos pedagogai bei ugdytinių tėvai svarbiu mokyklos uždaviniu laiko technologinių gebėjimų ugdymą. Tėvai nori, kad mokykla išmokytų vaikus namų ruošos (BLM – 35%, SM – 26,9%); jiems pritaria apie penktadalis (21,4%) bendrojo lavinimo ir ketvirtadalis (24,4%) specialiosios mokyklos pedagogų. Maždaug tokia pat dalis abiejų mokyklų pedagogų ir ugdytinių tėvų norėtų, kad mokykla išmokytų vaikus gaminti valgi.

Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogai mezgimo, siuvimo ir žemės ūkio darbų įgūdžių ugdymo visai nenurodo. Šie tėvų lūkesčiai, kaip rodo tyrimo duomenys, yra tenkinami

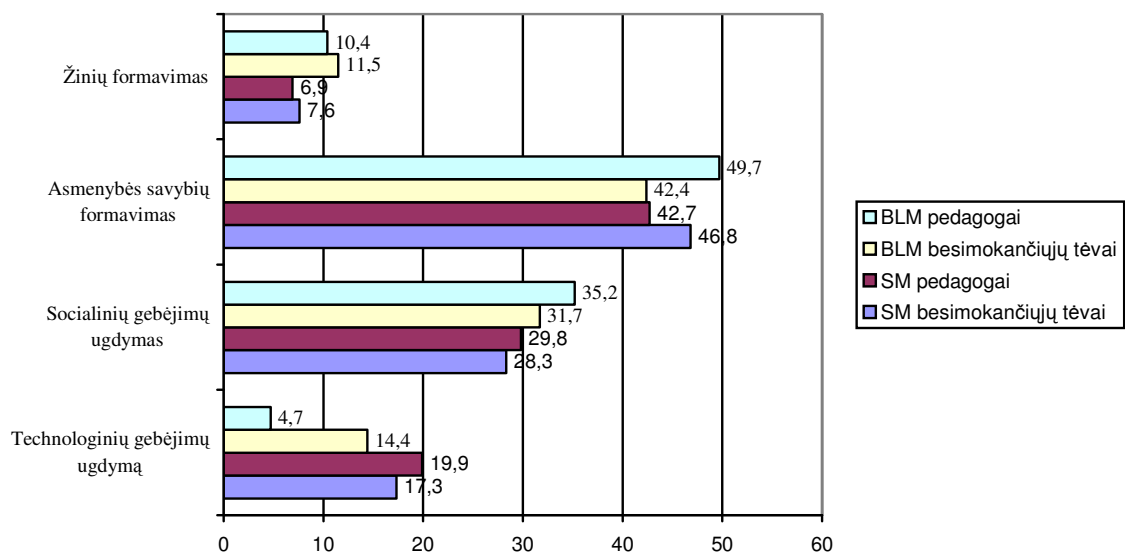
ribotai. Matyt, pedagogų nuomone, bendrojo lavinimo mokykla technologinių gebėjimų neprivalo suteikti specialiųjų poreikių mokiniams.

Daugiau kaip pusė bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų (57,2%) teigia, kad mokykla šiems ugdytiniams turėtų suteikti profesinio darbo pagrindų; to pageidauja gerokai mažiau tėvų (BLM – 25%, SM – 26,9%).

Tėvai ir pedagogai pareiškė labai įvairias nuomones apie tam tikrų asmenybės savybių būtinumą ugdyti mokykloje. Kiek daugiau – apie penktadalį (19,6%) bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų, šiek tiek mažiau specialiosios mokyklos pedagogų ir ugdytinių tėvų (visų pastarųjų respondentų apie 16%) pažymi būtinumą ugdyti mokinių savarankiškumą, sąžiningumą ir įvairias kitas savybes, svarbias bendraujant, adaptuojantis bendruomenėse. Savarankiškumas specialiųjų poreikių mokiniams yra labai svarbus, nes dažnai šie mokiniai pasiduoda kitų žmonių įtakai, nepasitiki savo jėgomis ir nesugeba savarankiškai priimti sprendimų. Šio pobūdžio tėvų lūkesčiai patenkinami iš dalies.

Specialiosios mokyklos pedagogai nurodė ir kitus gebėjimus, kurių ugdymas, jų nuomone, labai svarbus specialiųjų poreikių vaikams: mokyti savikritiškai vertinti save, savo poelgius, mokyti įveikti savo negalės pasekmes.

Apibendrinti tyrimo duomenys iliustruojami 6 paveikslu.

6 pav. Specialiųjų poreikių mokinių gebėjimai, kuriuos turi ugdyti mokykla (pedagogų ir tėvų nuomonė), %

Dominuoja vienoda bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogų ir tėvų nuomonė, kad mokykla turi ugdyti mokinių asmenybės savybes ir socialinius gebėjimus, svarbius sėkmingai adaptacijai visuomenėje.

Pedagogų nuomonių skirtumai, nurodant, kokių svarbiausių dalykų turi suteikti mokykla, statistiškai reikšmingi šiais atvejais: specialiosios mokyklos pedagogai mano, kad svarbu išmokyti sveikai gyventi ($x^2 = 10,181$, $p = 0,001$); siūti ($x^2 = 12,678$, $p = 0,000$); megzti ($x^2 = 6,714$, $p = 0,010$); žemės ūkio darbų ($x^2 = 19,664$, $p = 0,000$); suteikti profesijos pagrindų ($x^2 = 5,916$, $p = 0,015$); parengti šeimai ($x^2 = 9,779$, $p = 0,002$); mokyti taupumo ($x^2 = 9,977$, $p = 0,002$); gailestingumo, atjautos ($x^2 = 9,425$, $p = 0,002$). Tėvų nuomonių skirtumai reikšmingi šiais atvejais: specialiosios mokyklos ugdytinių tėvai mano, kad svarbu išmokyti savarankiškumo ($x^2 = 8,563$, $p = 0,003$), saugoti gamtą ($x^2 = 5,542$, $p = 0,019$), naudingai leisti laisvalaikį ($x^2 = 5,042$, $p = 0,025$).

Siekta detaliau išsiaiškinti pedagogų nuomonę apie tai, kokius specialiuosius mokinių poreikius turėtų tenkinami papildomasis ugdymas.

Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogai nurodė tokius specialiuosius poreikius: komunikacijos (bendravimo ir bendradarbiavimo); asmenybės savybių ugdymo (savarankiškumas, atsakomybė, darbštumas), žinių turtinimo; socialinius (mokymas naudingai leisti laisvalaikį, sveikos gyvensenos ugdymas, ruošimas svarankiškam gyvenimui, tolerancijos mokymas); savirealizacijos (gabumų, pasitikėjimo ugdymas, padėti nesijausti išskirtiniu); technologiniai (savitvarka, amatai), sporto, meninės saviraiškos poreikiai.

Specialiosios mokyklos pedagogai greta visų šių poreikių pažymėjo: dvasinius, pažintinius, profesinius, kompensacinius (readaptacija prie aplinkos, psichologinių problemų sprendimo, žingeidumo tenkinimo, akiračio plėtimo).

2.6. Papildomojo ugdymo problemos ir efektyvinimo prielaidos

Siekiant išanalizuoti svarbiausias papildomojo ugdymo problemas, pedagogams buvo pateiktas klausimas „Kokios papildomojo ugdymo ir popamokinės veiklos problemos? Ką tuo požiūriu reikėtų keisti mokykloje?“.

Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogai nurodo šias problemas: bloga materialinė bazė, mažas atlyginimas ir valandų skaičius, trūksta metodinių rekomendacijų, kursų su praktine patirtimi, trūksta įvairesnių priemonių, būrelių įvairovės, nėra tėvų iniciatyvos, mokiniai palikti tik pedagogų globai, sunku šiuos moksleivius sudominti. Nedaugelis specialiųjų poreikių mokinių pasiekia gerų rezultatų, o tai sumenkina jų motyvaciją. Šie pedagogai mano, kad reikėtų suderinti popamokinės veiklos laiką, nes dažnai ši veikla prasideda daug vėliau nei baigiasi pamokos, todėl mokiniai nebegrįžta į mokyklą. Reikėtų keisti skeptišką pedagogų požiūrį į specialiųjų poreikių mokinių dalyvavimą popamokinėje veikloje. Bendrojo lavinimo pedagogai

mano, kad papildomojo ugdymo veiklą su specialiųjų poreikių mokiniais turėtų vykdyti atskiras pedagogas.

Specialiosios mokyklos pedagogai nurodo šias problemas: nepakankamai aprūpinta materialinė bazė, inventoriaus trūkumas, per mažas valandų skaičius, trūksta metodinių rekomendacijų, nepakanka seminarų papildomojo ugdymo klausimais, trūksta gerosios patirties sklaidos, tėvai abejingi popamokinės veiklos organizavimui, būreliams turi vadovauti specialistas, ugdytiniai stokoja motyvacijos, nėra pastovaus finansavimo (reikia rašyti programas, o rezultatas neaiškus, daugiau išeikvojama jėgų nei gaunama naudos), trūksta įvairesnių renginių. Šios mokyklos pedagogai siūlo papildomą ugdymą labiau priartinti prie realaus gyvenimo, daugiau dirbti su tėvais, nes jie įtakoja vaiko motyvaciją, ieškoti rėmėjų, kurie padėtų sumažinti lėšų stygių, mokinius, dalyvaujančius popamokinėje veikloje, siūlo paskatinti, apdovanoti.

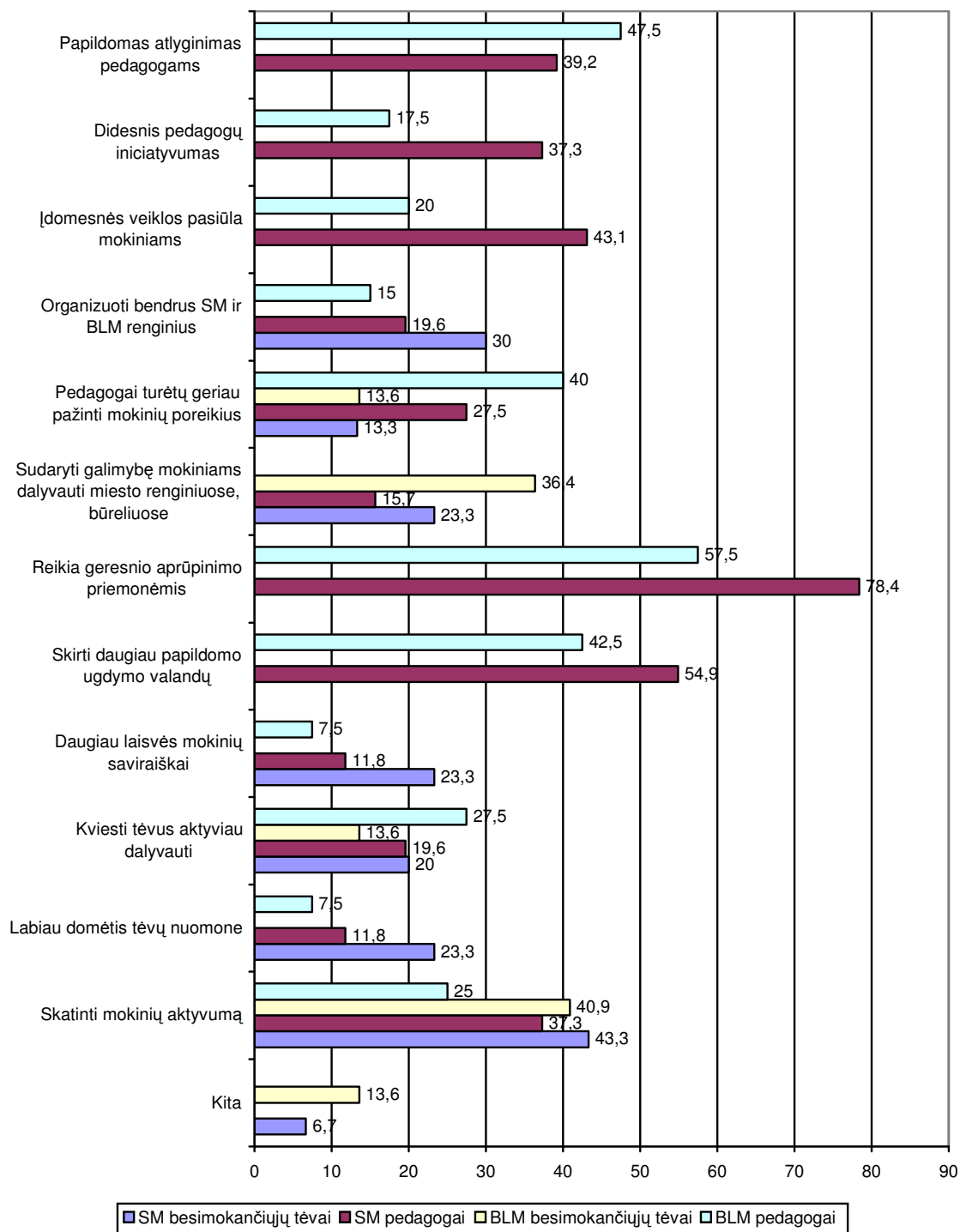
Išryškėja tendencija: tiek bendrojo lavinimo tiek ir specialiojoje mokykloje papildomo ugdymo plėtojimo galimybes ap sunkina nepakankami materialiniai resursai, reikiamos informacijos trūkumas, mažas skiriamų valandų skaičius, gerosios patirties sklaida, menkas ryšys su specialiųjų poreikių mokinių tėvais. Bendrojo lavinimo mokykloje dar vyrauja skeptiškas požiūris į specialiųjų poreikių mokinių papildomą ugdymą, o tai gali įtakoti šių mokinių ugdymo kokybę. Akcentuojamas pedagogo profesinis pasirengimas. Specialiosios mokyklos pedagogai nurodo problemas, tačiau kartu ieško ir originaliųjų sprendimo būdų.

Tyrimas leido susipažinti su pedagogų ir tėvų nuomone apie papildomojo ugdymo efektyvumo prielaidas. Apibendrintus duomenis iliustruoja 7 paveikslas.

Bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogai mano, kad papildomasis ugdymas būtų efektyvesnis, jei būtų geresnis aprūpinimas priemonėmis (BLM – 57,5%, SM – 78,4%), daugiau skiriama papildomo ugdymo valandų (BLM – 42,5%, SM – 54,9%), būtų papildomas apmokėjimas (BLM – 47,5%, SM – 39,2%).

Bendrojo lavinimo mokyklos pedagogai mano, kad reikėtų geriau pažinti mokinių poreikius (40%), o tėvai nurodo, kad svarbu skatinti aktyvumą (40,9%), sudaryti galimybę dalyvauti miesto renginiuose ir būreliuose (36,4%), nors šių mokinių pedagogams tai neatrodo taip svarbu.

Tėvai, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, kaip ir bendrojo lavinimo mokyklos tėvai, mano, kad reikia skatinti mokinių aktyvumą (43,3%), taip pat svarbiais laiko bendrus specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklos renginius (30%).

7 pav. Papildomo ugdymo efektyvinimo prielaidos (tėvų ir pedagogų nuomonės), %

Detaliau pedagogų nuomonių tyrimo ir jų statistinės analizės duomenis atspindi 5 lentelė.

Popamokinės veiklos efektyvinimo prielaidos (pedagogų nuomonė), %

Papildomo ugdymo efektyvinimo prielaidos	BLM	SM	χ^2	p
Papildomas atlyginimas pedagogams	47,5	39,2	0,628	0,428
Didesnis pedagogų iniciatyvumas	17,5	37,3	4,287	0,038
Įdomesnės veiklos pasiūla moksleiviams	20,0	43,1	5,431	0,02
Bendri specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklų renginiai	15,0	19,6	0,328	0,567
Pedagogai turi geriau pažinti mokinių poreikius, polinkius	40,0	27,5	1,597	0,206
Sudaryti moksleiviams galimybę dalyvauti miesto renginiuose, lankyti mieste veikiančius būrelius	-	15,7	6,879	0,009
Reikia geresnio aprūpinimo priemonėmis	57,5	78,4	4,611	0,032
Skirti daugiau papildomo ugdymo valandų	42,5	54,9	1,379	0,240
Suteikti daugiau laisvės mokinių saviraiškai	7,5	11,8	0,458	0,499
Kviesti tėvus aktyviau dalyvauti moksleivių popamokinėje veikloje	27,5	19,6	0,787	0,375
Mokykla turi labiau domėtis tėvų nuomone apie popamokinės veiklos organizavimą	7,5	11,8	0,458	0,499
Skatinti mokinius aktyviau dalyvauti: parodyti savo gebėjimus, prisidėti organizuojant renginius	25,0	37,3	1,551	0,213
Kita	-	3,9	1,604	0,205

Tyrimo duomenys rodo, kad išsiskyrė bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogų nuomonė, vertinant popamokinės veiklos efektyvinimo prielaidas. Skirtingose mokyklose dirbančių pedagogų nuomonių skirtumai statistiškai itin reikšmingi šiais atvejais: specialiosios mokyklos pedagogų nuomone, būtina sudaryti moksleiviams galimybę dalyvauti miesto renginiuose, lankyti mieste veikiančius būrelius ($\chi^2 = 6,879$, $p = 0,009$); mokyklos turėtų siūlyti mokiniams įdomesnę popamokinę veiklą ($\chi^2 = 5,431$, $p = 0,02$); reikia geresnio aprūpinimo priemonėmis ($\chi^2 = 4,611$, $p = 0,032$); didesnės pedagogų iniciatyvos ($\chi^2 = 4,287$, $p = 0,038$).

Tyrimo duomenys rodo, kad didžioji dalis papildomojo ugdymo efektyvinimo prielaidų priklauso nuo pedagogų sumanumo, iniciatyvumo.

Specialiosios mokyklos pedagogai mano, kad papildomojo ugdymo veikloje reikėtų įdomesnės veiklos (43,1%), o bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai nurodo, kad reikėtų geriau pažinti mokinių poreikius, polinkius (40%). Nedidelė dalis pedagogų nurodo, kad reikėtų didesnio mokyklos domėjimosi tėvų nuomone apie popamokinės veiklos organizavimą (BLM – 7,5%, SM – 11,8%), didesnių galimybių mokinių saviraiškai suteikimas (BLM – 7,5%, SM – 11,8%), bendrų specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklų renginių (BLM – 15%, SM – 19,6%) taip pat gali būti papildomojo ugdymo efektyvinimo prielaidos.

Tėvų nuomonę apie tai, kaip pagerinti jų vaikų poreikių tenkinimą mokykloje iliustruoja 6 lentelė.

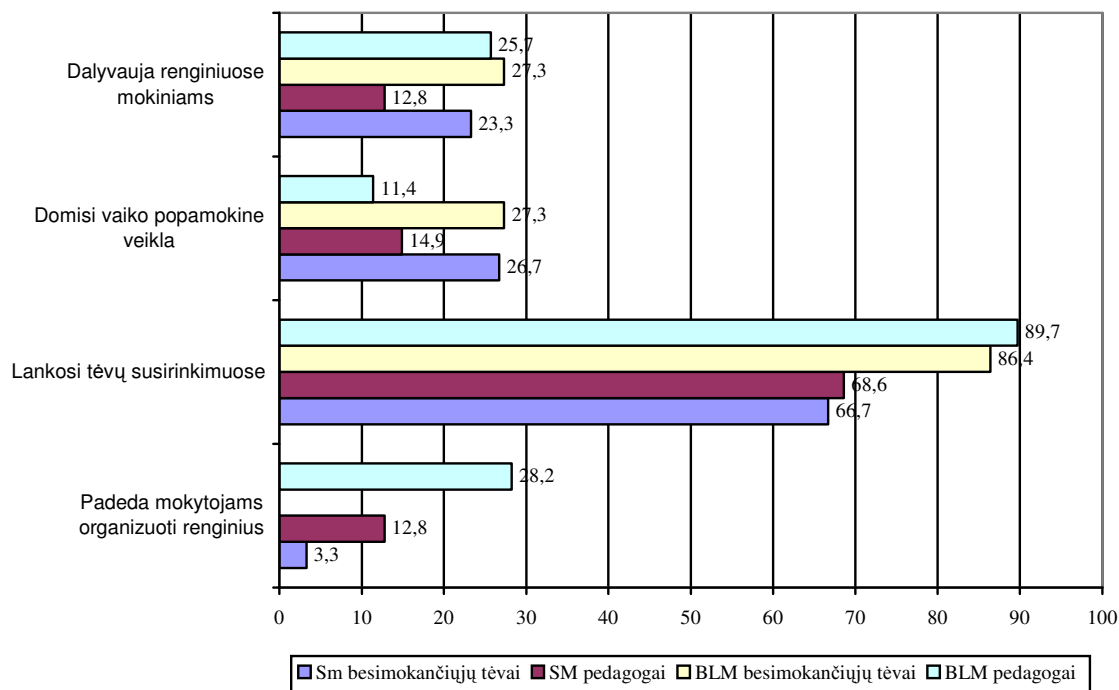
Mokinių poreikių tenkinimo gerinimas (tėvų nuomonės)

Papildomo ugdymo efektyvinimo prielaidos	BLM	SM	χ^2	p
Organizuoti bendrus specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklų renginius	13,6	30,0	1,915	0,166
Kviesti tėvus aktyviau dalyvauti moksleivių popamokinėje veikloje	13,6	20,0	0,359	0,549
Pedagogai turi geriau pažinti mokinių poreikius, polinkius	22,7	13,3	0,783	0,376
Mokykla turėtų labiau domėtis tėvų nuomone apie popamokinės veiklos organizavimą	18,2	23,3	0,202	0,653
Sudaryti moksleiviams galimybę dalyvauti miesto renginiuose, lankyti mieste veikiančius būrelius	36,4	23,3	1,050	0,306
Paskatinti mokinius aktyviau dalyvauti: parodyti savo gebėjimus, patiems organizuoti renginius	40,9	43,3	0,031	0,861
Kita	4,5	6,7	0,105	0,746

Tyrimo duomenys rodo, kad nėra statistiškai reikšmingų nuomonių skirtumų tėvų, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje ir tėvų, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje. Abi respondentų grupės atstovaujantys tėvai mano, kad mokykla turėtų paskatinti jų vaikus aktyviau dalyvauti: parodyti savo gebėjimus, patiems organizuoti renginius (BLM – 40,9%, SM – 43,3%), sudaryti moksleiviams galimybę dalyvauti miesto renginiuose, lankyti mieste veikiančius būrelius (BLM – 36,4%, SM – 23,3%). Tėvų nuomone, trūksta pedagogų iniciatyvos. Mokinių skatinimas yra labai svarbus ugdant mokinių savarankiškumą, pasitikėjimą savo jėgomis, atsakingumą, ko ir tikisi šių ugdytinių tėvai (žr. 3–4 lent.). Didesnė tėvų dalis, atstovaujanti specialiosios mokyklos moksleivius, mano kad reikėtų organizuoti bendrus specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklų renginius (30%). Tyrimo duomenys rodo (5 lent.), kad pedagogams neatrodo labai svarbu organizuoti bendrus renginius. Bendri abiejų mokyklų renginiai padėtų socializuotis specialiųjų poreikių mokiniams, keistų aplinkinių požiūrį į juos.

Tėvai didžiąją dalį atsakomybės organizuojant mokinių popamokinę veiklą suteikia mokyklai, o patys lieka nuošalyje, nes nemano, kad svarbu kviesti tėvus aktyviau padėti organizuoti moksleivių popamokinę veiklą (BLM – 13,6%, SM – 20,0%), nors pedagogų nuomone, tai gali pagerinti papildomojo ugdymo veiklą (BLM – 27,5%, SM – 19,6%).

Tyrimas leido susipažinti su pedagogų ir tėvų nuomone apie tėvų dalyvavimą specialiųjų poreikių moksleivių popamokinėje veikloje. Tyrimo duomenis iliustruoja 8 paveikslas.

8 pav. Tėvų dalyvavimas moksleivių popamokiniuose renginiuose (tėvų ir pedagogų teigimu), %

Tyrimo duomenys rodo, kad bendrojo lavinimo mokyklą lankančių mokinių tėvų ir šios mokyklos pedagogų nuomonė yra panaši. Tėvai ir pedagogai nurodo, kad daugiausia tėvai lankosi susirinkimuose (tėvai – 86,4%, pedagogai – 89,7%). Pedagogai mano, kad tėvai nedalyvauja moksleivių papildomojo ugdymo veikloje (51,4%). Patys tėvai nepritaria šiai nuomonei (4,5%), jie teigia, kad domisi vaiko popamokine veikla (27,3%), dalyvauja renginiuose mokiniams (27,3). Tėvai pritaria pedagogų nuomonei, kad mažai padeda mokytojams organizuoti renginius (tėvai – 0%, pedagogai – 28,2%).

Specialiosios mokyklos ugdytinių tėvų ir pedagogų nuomonė labiausiai skiriasi vertinant tėvų dalyvavimą moksleivių papildomojo ugdymo veikloje. Pedagogai mano, kad tėvai nedalyvauja, nesidomi šia veikla (61,7%), o tėvai tik iš dalies pritaria šiai nuomonei (30,0%). Kita dalis tėvų teigia, kad domisi tik vaiko mokymu (33,3%) ir nedidelė dalis domisi vaiko popamokine veikla (26,7%). Tėvai pritaria pedagogų nuomonei, kad mažai padeda mokytojams organizuoti renginius (tėvai – 3,3%, pedagogai – 12,8%), tačiau nemaža dalis lankosi susirinkimuose (86,4%).

Mokinių, kurie mokosi bendrojo lavinimo mokykloje, tėvai, pedagogų nuomone, dažniau dalyvauja renginiuose mokiniams (25,7%), nei tų mokinių, kurie mokosi specialiojoje mokykloje (12,8%). Kaip rodo tyrimo duomenys, tėvams labiau rūpi vaikų mokymas susijęs su dalykinėmis žiniomis, o ne jų poreikių, saviraiškos tenkinimas papildomojo ugdymo veikloje.

Viena iš papildomojo ugdymo problemų yra menka tėvų pagalba pedagogams organizuojant renginius. Bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogų bei tėvų nuomonės sutampa vertinant tėvų lankymąsi susirinkimuose. Gana didelė dalis lankosi tėvų susirinkimuose, todėl galima teigti, kad pedagogams sudaroma galimybė daryti teigiamą poveikį tėvų nuomonei apie papildomojo ugdymo organizavimą.

7 lentelė

Tėvų požiūris į vaiko dalyvavimą būrelių ir kitoje popamokinėje veikloje

Tėvų atsakymai	BLM, %	SM, %	χ^2	p
Verčiu dalyvauti	9,1	13,3	0,224	0,636
Skatinu kuo aktyviau dalyvauti būreliuose ir renginiuose	18,2	50,0	5,542	0,019
Manau, kad be būrelių galima apsieiti, svarbiausia pamokos	13,6	13,3	0,001	0,975
Būrelius lankyti reikalauja mokytojai	13,6	16,7	0,090	0,765
Leidžiu pačiam vaikui apsispręsti	77,3	73,3	0,105	0,746
Aš tuo nesidomiu	4,5	10,0	0,532	0,466
Kita	4,5	6,7	0,105	0,746

Tėvų, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje ir tėvų, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje, nuomonių interpretacija atlikta χ^2 testu. Tėvų nuomonės išsiskyrė, nurodant, kad skatina savo vaikus kuo aktyviau dalyvauti būreliuose ir renginiuose (BLM – 18,2%, SM – 50%; $\chi^2 = 5,542$, $p = 0,019$). Tėvai, kurių vaikai lanko specialiąją mokyklą, labiau linkę skatinti mokinius dalyvauti popamokinėje veikloje.

Dauguma tėvų nurodo, kad leidžia pačiam vaikui apsispręsti ar dalyvauti būrelių, ar kitoje papildomojo ugdymo veikloje (BLM 77,3%, SM 73,3%). Tėvai palieka mokiniams apsisprendimo laisvę. Nedidelė dalis tėvų nurodo, kad būrelius lankyti reikalauja mokytojai (BLM 13,6%, SM 16,7%), mano, kad svarbiausia pamokos, o be būrelių galima apsieiti (BLM 13,6%, SM 13,3%). Vadinasi tėvai pripažįsta papildomojo ugdymo naudingumą savo vaikams. Moksleivių papildomasis ugdymas turi būti ne vien jų pačių ar pedagogų rūpestis, bet taip pat šioje veikloje turi dalyvauti ir tėvai.

Išvados

1. Mokslinės literatūros analizė parodė, kad papildomojo ugdymo samprata yra labai plati. Papildomasis ugdymas - nenutrūkstamo ugdymo dalis, skirta žmogiškųjų poreikių tenkinimui. Papildomojo ugdymo skirstymas į formalųjį, neformalųjį, informaliųjį sąlyginis; nėra aiškių ribų tarp formaliojo ir neformaliojo ugdymo. Specialiųjų poreikių mokinių papildomasis ugdymas atlieka ne tik edukacinio, bet ir socialinio dalyvavimo funkcijas, įgalina tenkinti komunikavimo, pragmatinius ir savirealizacijos poreikius.
2. Nemaža dalis specialiųjų poreikių mokinių menkai domisi mokyklos siūloma laisvalaikio veikla – būreliais, auklėjamaisiais renginiais ir pan. Bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogų ir specialiųjų poreikių mokinių tėvų teigimu, šių mokinių laisvalaikio pomėgiai orientuoti į pasyvią veiklą (TV žiūrėjimas, žaidimas kompiuteriu). Pedagogų nuomone, specialiojoje mokykloje šie vaikai dvigubai aktyviau dalyvauja būreliuose, nei bendrojo lavinimo mokykloje besimokantys specialiųjų poreikių mokiniai. Bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogų nuomone, specialiųjų poreikių mokinių aktyvumą popamokinėje veikloje riboja motyvacijos stoka.
3. Daugumos bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklų pedagogų ir ugdytinių tėvų teigimu, dažniausiai specialiųjų poreikių vaikai mokykloje renkasi meninio ir technologinio ugdymo būrelius. Tėvų ir pedagogų teigimu specialiųjų poreikių mokiniai dažniausiai dalyvauja mokyklos renginiuose, būrelius renkasi mokykloje, o ne už jos ribų. Tyrimo duomenys rodo, kad specialiojoje mokykloje ugdytiniai aktyviai renkasi įvairios krypties būrelius; bendrojo lavinimo mokykloje kai kurių būrelių šie mokiniai visai nelanko (liaudies amatų), galbūt, tokių būrelių šioje mokykloje nėra.
4. Dominuoja vienoda abiejų mokyklų pedagogų ir tėvų nuomonė – papildomas ugdymas būreliuose tenkina moksleivių asmenybės savybių, svarbių bendraujant, formavimąsi ir tuo pačiu mokiniai tenkina bendravimo poreikius, o mažiausiai tenkinami – rengimo profesijai ir technologinių gebėjimų poreikiai.
5. Bendrojo lavinimo ir specialiosios mokyklos pedagogų nuomone, aktualiausios papildomojo ugdymo organizavimo problemos: nepakankami materialiniai resursai, reikiamos informacijos trūkumas, mažas skiriamų valandų skaičius, gerosios patirties sklaida, menkas ryšys su specialiųjų poreikių mokinių tėvais. Bendrojo lavinimo mokykloje dar vyrauja skeptiškas požiūris į specialiųjų poreikių mokinių papildomą ugdymą, o tai gali įtakoti šių mokinių ugdymo kokybę. Akcentuojamas pedagogo profesinis pasirengimas.

6. Specialiosios mokyklos pedagogų nuomone, būtina sudaryti moksleiviams galimybę dalyvauti miesto renginiuose, lankyti mieste veikiančius būrelius, mokyklos turėtų siūlyti mokiniams įdomesnę popamokinę veiklą, reikia geresnio aprūpinimo priemonėmis, didesnės pedagogų iniciatyvos. Specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklos pedagogų nuomonių skirtumai nurodant aukščiau pateiktas popamokinės veiklos efektyvinimo prielaidas yra statistiškai reikšmingi.
7. Neaptikta statistiškai reikšmingų nuomonių skirtumų tarp tėvų, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje ir tėvų, kurių vaikai mokosi specialiojoje mokykloje. Abi respondentų grupės atstovaujantys tėvai mano, kad mokykla turėtų paskatinti jų vaikus aktyviau dalyvauti: parodyti savo gebėjimus, patiems organizuoti renginius, sudaryti moksleiviams galimybę dalyvauti miesto renginiuose, lankyti mieste veikiančius būrelius.
8. Tyrimo duomenys rodo, kad pirmiausia, tiek bendrojo lavinimo, tiek specialiosios mokyklos pedagogai ir mokinių tėvai papildomojo ugdymo veiklą sieja su asmenybės savybių ir socialinių gebėjimų ugdymu. Bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokykloje, pedagogų teigimu, papildomojo ugdymo veikla orientuota į asmenybės savybių ugdymą, socialinių poreikių (bendravimo, mokymo spręsti gyvenimiškas problemas) tenkinimą. Tėvai, kurių vaikai mokosi bendrojo lavinimo mokykloje norėtų, kad pedagogai įsigilintų į mokinių poreikius, skatintų jų iniciatyvą, savarankiškumą. Specialiojoje mokykloje besimokančių vaikų tėvų lūkesčiai siejami su mokinių darbštumo, bendravimo ugdymu, mokymu naudingai leisti laisvalaikį, namų ruošos darbų.. Mažai dėmesio bendrojo lavinimo mokykloje skiriama technologinių gebėjimų ugdymui.
9. Papildomo ugdymo galimybės tenkinti mokinių specialiuosius poreikius bendrojo lavinimo ir specialiojoje mokyklose yra ribotos.
10. Pasitvirtino hipotezė, kad tėvų vaizdiniai ir lūkesčiai apie specialiųjų poreikių mokinių edukacinių ir socialinių poreikių tenkinimą nevisada sutampa su realiomis papildomojo ugdymo paslaugomis specialiojoje ir bendrojo lavinimo mokyklose. Bendrojo lavinimo mokykloje besimokančių specialiųjų poreikių mokinių tėvai tikisi, kad papildomojo ugdymo metu bus sudaryta galimybė šiems vaikams dalyvauti miesto renginiuose, labiau skatinamas savarankiškumas, ugdomi technologiniai gebėjimai (siuvimas, valgio gaminimas), padedama įgyti profesijos pagrindų, tačiau kaip rodo tyrimo duomenys, mokykla to suteikti šiems mokiniams negali. Specialiosios mokyklos ugdytinių tėvų lūkesčiai, kad papildomojo ugdymo metu vaikai išmoks naudingai leisti laisvalaikį, įgis profesijos pagrindų, bus suteikiama daugiau laisvės mokinių saviraiškai, organizuojami bendri specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklų renginiai yra tenkinami ribotai.

Literatūra

1. Allmon, W.D. (1994). The Value of Natural History Collections. *Curator*, 37, N 2, 82-89.
2. Anderson, F. E. (1994). *Art-Centered Education and Therapy for Children with Disabilities*. Springfield: Illinois.
3. Bitinas, B. (1995). *Auklėjimo procesas*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
4. Cibulskienė, R. (1998). Papildomasis ugdymas specialiojoje mokykloje. *Specialioji mokykla: praeitis, dabartis, ateitis: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.27–29). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
5. Dapkienė, S. (2002). *Papildomojo ugdymo formos*. Šiauliai: Littera.
6. Dapkienė, S. (1993). *Užklasiniai renginiai moksleiviams*. Šiauliai: Littera.
7. Dapkienė, S., Dapkus, A. (2002). Klasės auklėtojas ir tėvai – vaikų laisvalaikio organizatoriai. Ramanekienė, I. (Red.). *Papildomasis ugdymas, II: straipsnių rinkinys* (p.8-16). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
8. Dereškevičius, P. (1997). Nebaigtų sakinių metodas jaunųjų moksleivių tyrimui ir auklėjimui. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 4, p.244.
9. *Dėl moksleivių papildomojo ugdymo ir laisvalaikio organizavimo* (2001). LR švietimo ir mokslo ministerija. Pažyma. 2001 09 25 Nr.24–06–06–116. Vilnius.
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/bsp12.htm; (žiūrėta 2006 01 16).
10. Dzenuškaitė, S. (1991a). *Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas*. Vilnius: PMTI.
11. Dzenuškaitė, S. (1991b). Pakvietus į renginį. *Tautinė mokykla*, 10, p.15.
12. Grigas, R. (1995). *Tautos likimas: sociologinė apybraiža*. Vilnius: Rosma.
13. Grinevičienė, N. (1997). Mokinių laisvalaikio ir papildomojo ugdymo šiandieninės problemos. A. Gudavičius ir kt. (Red. kol). *Lietuvos mokykla: istorija ir dabartis: Konferencijos, skirtos Lietuvos mokyklai 600-mečiui, medžiaga* (p.46-48). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
14. Heimlich, J.E. (1993). *Nonformal Environmental Education: Toward a Working Definition*.
<http://www.stemworks.org/Bulletins/SEB93-3.html> (žiūrėta 2006 01 18).
15. Ignatavičius, S., Matakaitė, S., Šutinienė, I., Tamošiūnas, T. (2003). *Popamokinės veiklos veiksmingumas (tyrimo ataskaita)*. Vilnius: Pedagoginis universitetas.
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tr_ataskaita_040303.doc (žiūrėta 2006 01 18).
16. Ilginienė, V. (2002). Tradicinis masinis renginys: neįgaliųjų socializacijos galimybės. A.Piličiauskas, (Red. ir sud.). *Neįgaliųjų meninis ugdymas, II: psichologinės reabilitacijos ir socializacijos galimybės. Antrosios mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga* (p.38 – 39). Vilnius: LAMUC.

17. Jaunimo neformalus ugdymas. Patyriminis mokymas.
http://www.vpu.lt/socpedagogika/isgyvenimopedagogika/2d3/ (žiūrėta 2006 02 28)
18. Jeffs, T., Smith, M.K. (1996). *Informal Education – Conversation, Democracy and Learning*. Ticknall: Education Now.
19. Jeffs, T., Smith, M. (Eds.) (2000). *Using Informal Education*. Buckingham: Open University Press. *http://www.infed.org/archives/usinginformaleducation/ellis.htm* (žiūrėta 2006 02 04).
20. Jonynienė, Ž. (2000). Teisė ir mokinio socializacija. *Acta pedagogica Vilnensis*, 7, 92-117.
21. Jovaiša, L. (2001). *Edukologijos pradžios terminai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
22. Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
23. Juška, A. (1998). Papildomas ugdymas specialiojoje mokykloje. *Specialioji mokykla: praeitis, dabartis, ateitis: mokslinės konferencijos medžiaga* (p.65–68). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
24. Kiliuvienė, D. (Reng.). (1996). *Papildomo ugdymo programa pradinėms klasėms*. Klaipėda.
25. Kvieskienė, G. (1996). Moksleivių laisvalaikio kultūra. G.Kvieskienė (Red.). *Laisvalaikio kultūra (teorija, praktika, rekomendacijos)* (p. 12 -14). Vilnius: Vilniaus pedagoginis institutas.
26. Kvieskienė, G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
27. Laugalienė, R. (2001). Aukštesniųjų klasių sutrikusio intelekto moksleivių poreikių ir interesų ugdymas popamokinėje veikloje (Nepublikuotas magistro darbas, Šiaulių universitetas, 2001).
28. Laugalienė, R, Ozolaitė, V. (2003). Pedagogų ir tėvų nuostatos į popamokinę veiklą. *Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo ir gyvenimo kokybė: tarptautinės mokslinės konferencijos tezės* (p. 62). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
29. Laugalienė, R, Ozolaitė, V. (2004). Sutrikusio intelekto ugdytinių požiūris į papildomąjį ugdymą mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2 (11), 89-101.
30. LR specialiojo ugdymo įstatymas (1998). *Informacinis leidinys*, 1-2 (56-57), 1-5.
31. *Lietuvos švietimas – 2004*. *http://www.smm.lt/svietimo_bukle/apzvalga..htm#5*. (Žiūrėta 2006 01 09).
32. *LR švietimo įstatymas* (2004). *http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/istatymai/i-1489.htm* (žiūrėta 2006 02 04).
33. *LR švietimo įstatymo naujosios redakcijos koncepcija* (2001). *http://www.limk.lt/konfer/koncepcija%20ir%20istatymas.ppt#2* (žiūrėta 2006 01 20).
34. Marsick, V. J., Watkins, K.E. (2001). Informal and Incidental Learning. *New Directions for Adults and Continuing Education*, Iss. 89, 25–34.

35. Mockevičienė, D. (2002). Socialinio pedagogo vaidmuo gerinant vaikų užimtumą ir laisvalaikį. *Pedagogika*, 64, 47 – 52.
36. Ozolaitė, V. (1996). *Dorinis sutrikusio intelekto vaikų auklėjimas*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
37. Ozolaitė, V. (1998). Popamokiniai renginiai specialiojoje mokykloje. J.Ambrukaitis, V.Ozolaitė (Red.). *Popamokiniai renginiai specialiojoje mokykloje* (p.5-10). Šiauliai: Šiaulių universitetas.
38. Papildomo ugdymo koncepcijos projektas. (2000). *Informacinis leidinys*, 4 (99).
39. Papildomasis ugdymas (2005). *2005-2007 metų bendrieji ugdymo planai* (p.5-7). http://www.smm.lt/ugdymas/docs/ugdymo_planai_2005.pdf (žiūrėta 2006 01 09)
40. *Popamokinės veiklos veiksmingumas* (tyrimo ataskaita). (2003). Vilnius: VPU. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tr_ataskaita_040303.doc (žiūrėta 2006 02 20)
41. Piliavecas, A. (1998). Nepilnamečių nusikalstamumo tendencijos Lietuvoje. *Nepilnamečių justicija Lietuvoje* (p.44 - 52). Vilnius: Mokslo aidai.
42. Piličiauskas, A. (2002). Neįgaliųjų ugdymas: vertybiniai meninės sąveikos prioritetai. A.Piličiauskas (Red. ir sud.). *Neįgaliųjų meninis ugdymas*, II: psichologinės reabilitacijos ir socializacijos galimybės: antrosios mokslinės praktinės konferencijos pranešimų medžiaga (p.67–73). Vilnius: LAMUC.
43. Piličiauskas, A. (1998). Neįgaliųjų meninė socializacija: nūdienos situacija ir ateities uždaviniai. *Specialusis ugdymas*, 1, 110–114.
44. Piličiauskas, A. (1996). Švietimo reforma: visuomenės poreikiai, ugdymo turinys, mokytojų galimybės. *Švietimo reforma ir mokytojų rengimas*: III tarptautinės mokslinės konferencijos medžiaga (p. 20). Vilnius: VPI
45. Ramaneckienė, I. (1998). Papildomasis ugdymas. I.Ramaneckienė (Sud.). *Papildomasis ugdymas*, I: straipsnių rinkinys skirtas pradinių ir aukštesniųjų klasių mokytojams (p. 4–10). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
46. Ramaneckienė, I. (2002). Papildomojo ugdymo šiandiena ir galbūt rytdiena. I.Ramaneckienė (Sud.). *Papildomasis ugdymas*, II: straipsnių rinkinys skirtas pradinių ir aukštesniųjų klasių mokytojams (p. 3–5). Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
47. Ruškus, J. (2001). *Negalės psichosociologija*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
48. Ruškus, J., Pocevičienė, R., Geležinienė, R., Urbelytė, I. (2004). *Ugdymo turinys kaip specialiųjų poreikių vaikų socialinio ir edukacinio dalyvavimo prielaida: tyrimo duomenys*. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/spec_poreikiu_vaiku_tyrimo_ataskaita_SMM.doc. (Žiūrėta 2006 01 18).

49. Sakalauskas, G., Gečėnienė, S. (Sud.) ir kt. (2000). *Vaikų ir jaunimo neužimtumo ir nusikaltimų prevencija: situacijos analizė ir metodinės rekomendacijos*. Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras. Teisės institutas.
50. Smith, M.K. (2005). Introducing To Informal Education. *The Encyclopedia of Informal Education*. <http://www.infed.org/i-intro.htm> (žiūrėta 2006 01 16).
51. Smith, M.K. (2003a). Animation. *The Encyclopedia of Informal Education*, <http://www.infed.org/animate/b-animat.htm> (žiūrėta 2006 02 16).
52. Smith, M.K. (2003b). Community education, *The Encyclopedia of Informal Education*. <http://www.infed.org/community/b-comed.htm> (žiūrėta 2006 02 16)
53. Stulpinas, T. (1995). *Ugdymo metodikos bruožai*. Šiauliai: Šiaulių pedagoginis institutas.
54. Survutaitė, D. (2004). Papildomojo ugdymo stebėseną Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 12.
http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/acta_pae/12/straipsniai/str15.pdf (žiūrėta 2006 02 20)
55. Šilėnienė, B. (2001). Mokinių požiūris į popamokinę veiklą. *Socialinis ugdymas: papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos*. Respublikinės mokslinės praktinės konferencijos straipsnių rinkinys (p.165-170). Šiauliai: ŠU.
56. *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa* (2004).
http://www.smm.lt/veiklos_planai_ir_programos/programos.htm (Žiūrėta 2006 01 09).
57. Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
58. Vilkelienė, A. (2003). *Ypatingųjų vaikų integruotas meninis ugdymas*. Vilnius: Kronta.
59. VPU sociologinių švietimo tyrimų laboratorija (2001). *Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste*. http://www.smm.lt/svietimo_bukle/tyrimai.htm (Žiūrėta 2006 02 04).
60. Zaleskienė, I. (1994). Moksleivių papildomo ugdymo sistema. I.Zaleskienė (Sud.). *Moksleivių papildomas ugdymas: straipsnių rinkinys* (p. 5–16). Vilnius: Pedagoginis institutas.
61. Zaleskienė, I. (1993). Papildomojo ugdymo sistemos metmenys. P.Dereškevičius (Sud.). *Lietuvos švietimo reformos gairės* (p.167–172). Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
62. Борщанская, М.К. (2001). Создание воспитательной системы в школе VIII вида. *Дефектология*, 1, 39–40.
63. Лебедева, Л.Д. (2000). Арт–терапия в педагогике. *Педагогика*, 9, 27 – 34.

Egle Raciene
**THE POSSIBILITIES OF THE EXTRACURRICULAR EDUCATION TO SATISFY
THE SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS OF THE SCHOOLCHILDREN**

The Master's Degree Thesis

Summary

The paper deals with the theoretical analysis of the additional education purposes, requirements and functions. Extraordinary requirements, spare-time entertainment, meeting the requirements out-of-school activity also the problems of this special training and the assumptions or efficiency are considered in the empirical part.

The paper hypothesizes that parent's expectations about special needs education and social needs not always reflect real situation at special requirements school.

It is important to note that the interrogatory by filling in the form is also under the consideration with its purpose to investigate the abilities of supplying the special needs. The fact-finding is also made and shown in statistics (descriptive frequency, the average etc.)

The presence of 51 special education teachers and 40 general teachers also 52 parents of the pupils who attend the extraordinary education school caused a successful research.

The most important empirical conclusions that were drawn are:

- The additional education in the occupation clusters is successful and causes the development of individuality, smooth communication. However, the needs in professional are not satisfactory yet. The same could be said about technological improving.
- Also some more problems arises in that kind of education: the lack of the material resources, the lack of teaching hours and sometimes the positive and useful practice, the lack of parents and children interplay.
- The abilities of satisfying all the needs in that particular type of schools are limited.
- The attendance that general education schools of the pupils who need special education in particular schools is often required by parents. They hope that the possibility to show oneself or simply to attend various shows will improve their personality, ability to communicate or get better skills in various spheres. However, according to the research, the general education school is not able to provide with all these conditions. On the other hand, parent's expectations to get the children all useful things for their personal and other development, the useful spare- time spending, professional skills improvement is not always completely justified in the special education schools either. The resent research has shown the inconsistency that sometimes arises between parents wishes and special education or general education schools and their abilities to give all needed opportunities.

Keywords: pupils with special needs, nonformal education, informal education, extracurricular education, social and educational participation.

PRIEDAI

Moksleivių papildomas ugdymas

Mieli pedagogai,

Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti specialiųjų poreikių moksleivių papildomo ugdymo ypatumus. Tikimės, kad tyrimo rezultatai leis kokybiškiau tenkinti moksleivių specialiuosius ugdymosi poreikius.*

Apklausa yra anoniminė. Joje dalyvauja įvairių Lietuvos miestų ir miestelių pedagogai.

Labai prašome užpildyti visą šią anketą. Jūsų patirtis mums labai svarbi

Prašome pažymėti atsakymo variantus, atitinkančius Jūsų nuomonę ar/ir patirtį.

Sėkmės!

Atsakymus žymėkite taip:

Susipažinkime!

Jūsų amžius: _____

Lytis: moteris vyras

Pedagoginio darbo stažas:

0-4 metai 5-10 metų 11-15 metų 16-20 metų 21 m. ir daugiau

Išsilavinimas: _____

Specialybė:

- specialioji pedagogika ir logopedija
 dalyko pedagogika
 pradinio ugdymo pedagogika
 kita _____

Pareigos mokykloje:

- žemesnių klasių mokytoja(s)
 klasės auklėtoja(s)
būrelio vadovė (-as)
 kita _____

Mokyklos tipas:

- bendrojo lavinimo mokykla specialioji mokykla

Vietovė:

- miestas rajono centras miestelis kaimas

Dabar prašome atsakyti į klausimus apie specialiųjų poreikių moksleivius, ugdomus Jūsų vadovaujamoje klasėje (būrelyje).

1. Kiek tokių vaikų yra klasėje (būrelyje) _____

2. Kokios kiekvieno iš šių vaikų mokymosi problemų priežastys? Šalia atsakymo pažymėkite mokinių skaičių (pvz., pažymėjote judesio sutrikimai, šalia parašykite mokinių skaičių)

- specifinės mokymosi negalės intelekto negalė
 mokymosi ypatingumai dėl regos, klausos negalių judesio sutrikimai
 elgesio problemos kalbos raidos problemos
 nežinau

3. Kokių svarbiausių dalykų mokykla turi suteikti (išmokyti) specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiam moksleiviui?

- suteikti žinių pagrindus suteikti profesijos pagrindų išmokyti darbštumo
 atsakomybės už savo poelgius pareigingumo sąžiningumo
 savarankiškumo taupumo gailestingumo, atjautos
 spręsti gyvenimiškas problemas suprasti piliečio ir žmogaus teises ir pareigas pagarbiai bendrauti su žmonėmis
 sveikai gyventi parengti šeimai saugoti gamtą
 siūti megzti gaminti valgių
 namų ruošos žemės ūkio darbų naudingai leisti laisvalaikį
 kita _____

4. Kokie yra šio moksleivio (moksleivių) laisvalaikio pomėgiai?

☐ žiūrėti TV	☐ skaityti
☐ sportuoti	☐ dalyvauti mokyklos renginiuose
☐ būti su savo bendraamžiais	☐ žaisti kompiuterinius žaidimus
☐ lankyti būrelius mokykloje	☐ lankyti būrelius už mokyklos ribų
☐ dirbuotis namų ūkyje	☐ nieko neveikti
☐ kita (parašykite): _____	

5. Kurios būrelius lanko šie specialiujų poreikių moksleivis (-ai)?

☐ šokių	☐ vaidybos	☐ dainavimo
☐ dailės	☐ sporto	☐ muzikos
☐ liaudies amatų	☐ stalių	☐ buities darbų
☐ mezgimo	☐ nėrimo vašeliu	☐ siuvimo, siuvinėjimo
☐ kompiuterių	☐ techninės kūrybos	☐ turizmo
☐ kraštotyros	☐ gamtos	☐ nežinau
☐ kita _____		

6. Kokioje kitoje popamokinėje veikloje dalyvauja šie moksleiviai?

☐ Mokyklos renginiuose	☐ Kitų mokyklų popamokiniuose renginiuose
☐ Miesto renginiuose	☐ Lanko būrelius mieste
☐ Lanko koncertus, spektaklius mieste	☐ Lanko diskotekas
☐ kita _____	

7. Kuo būrelių ir kita popamokinė veikla naudinga šiems moksleiviams?

☐ Mokosi bendrauti	☐ Padės apsispręsti pasirenkant profesiją
☐ Padės įgyti profesijos pagrindų	☐ Naudingai praleidžia laiką
☐ Padeda atskleisti gabumus	☐ Ugdo pasitikėjimą savo jėgomis
☐ Skatina savarankiškumą	☐ Mokosi darbštumo
☐ Mokosi sąžiningumo	☐ Mokosi pareiškimo
☐ Mokosi atsakomybės už savo poelgius	☐ Išmoks spręsti gyvenimiškas problemas
☐ Mokosi mandagumo, elgesio taisyklių, pagarbaus bendravimo su žmonėmis	☐ Mokosi sveikai gyventi, saugoti gamtą
☐ Padeda įgyti naudingų įgūdžių: siūti, megzti, gaminti valgi, namų ruošos, žemės darbų	
☐ Naudos mažoka	☐ Niekuo nenaudinga, geriau ruošų pamokas
☐ kita (įrašykite) _____	

8. Kokius specialiuosius vaikų poreikius turėtų tenkinti papildomas ugdymas? _____

9. Kai kurie specialiųjų poreikių moksleiviai nedalyvauja popamokinėje veikloje, nes:

☐ būreliai neatitinka jų poreikių, mokykloje nėra norimo būrelio	☐ tėvai neturi pinigų apmokėti papildomo ugdymo veiklai
☐ sunku juos kuo nors sudominti	☐ tėvai nesidomi vaiko papildomu ugdymu ir popamokine veikla
☐ būrelį gali lankyti ribotas skaičius vaikų	☐ per daug taisyklių, suvaržymų
☐ trūksta laiko paruošti pamokas	☐ nemoka bendrauti su kitais moksleiviais
☐ būrelių veikla niekuo nesiskiria nuo pamokų	☐ kita _____
-

10. Ką turėtų daryti mokykla, kad popamokinis ugdymas būtų efektyvesnis?

☐ papildomo atlyginimo pedagogams	☐ geresnio aprūpinimo priemonėmis
☐ pedagogų iniciatyvos	☐ daugiau papildomo ugdymo valandų
☐ įdomesnės veiklos	☐ daugiau laisvės mokinių saviraiškai
☐ organizuoti bendrus specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklų renginius	☐ kviesti tėvus aktyviau padėti organizuoti moksleivių popamokinę veiklą
☐ pedagogai turi geriau pažinti mokinių poreikius, polinkius	☐ mokykla turėtų labiau domėtis tėvų nuomone apie popamokinės veiklos organizavimą
☐ sudaryti moksleiviams galimybę dalyvauti miesto renginiuose, lankyti mieste veikiančius būrelius	☐ Paskatinti šiuos mokinius aktyviau dalyvauti: parodyti savo gebėjimus, prisidėti organizuojant renginius
☐ kita _____	
-

11. Ar specialiųjų poreikių vaikų tėvai dalyvauja popamokinėje moksleivių veikloje?

☐ Padeda mokytojams organizuoti renginius	☐ Dalyvauja renginiuose mokiniams
☐ Lankosi tėvų susirinkimuose	☐ Domisi tik vaiko mokymusi
☐ Domisi vaiko popamokine veikla	☐ Nedalyvauja, nesidomi
☐ Kita _____	
-

12. Kokias svarbiausias papildomo ugdymo ir popamokinės veiklos problemas? Ką reiktų tuo požiūriu keisti mokykloje?

Nuoširdžiai dėkojame!

Gerb. Tėveliai,

Norėtume išsiaiškinti, kaip Jūs vertinate mokyklos siūloma mokiniams popamokinę veiklą. Prašome atsakyti į visus klausimus. Pažymėkite Jūsų nuomonę labiausiai atitinkančius atsakymus arba parašykite savo atsakymą. **Jūsų nuomonė labai svarbi!**

Anketa anoniminė, jos pasirašyti nereikia !

Atsakymus žymėkite taip:

1. Kokie yra Jūsų vaiko laisvalaikio pomėgiai?

☐ žiūrėti TV	☐ skaityti
☐ sportuoti	☐ dalyvauti mokyklos renginiuose
☐ būti su savo bendraamžiais	☐ žaisti kompiuterinius žaidimus
☐ lankyti būrelius mokykloje	☐ lankyti būrelius už mokyklos ribų
☐ dirbuotis namų ūkyje	☐ nieko neveikti
☐ kita (parašykite): _____	

2. Kokių svarbiausių dalykų turi suteikti Jūsų vaikui mokykla?

☐ suteikti žinių pagrindus	☐ suteikti profesijos pagrindų	☐ išmokyti darbštumo
☐ atsakomybės už savo poelgius	☐ pareigingumo	☐ sąžiningumo
☐ savarankiškumo	☐ taupumo	☐ gailestingumo, atjautos
☐ spręsti gyvenimiškas problemas	☐ suprasti piliečio ir žmogaus teises ir pareigas	☐ pagarbiai bendrauti su žmonėmis
☐ sveikai gyventi	☐ parengti šeimai	☐ saugoti gamtą
☐ siūti	☐ megzti	☐ gaminti valgi
☐ namų ruošos	☐ žemės ūkio darbų	☐ naudingai leisti laisvalaikį
☐ kita _____		

3. Kuriuos būrelius lanko Jūsų vaikas?

☐ šokių	☐ vaidybos	☐ dainavimo
☐ dailės	☐ sporto	☐ muzikos
☐ liaudies amatų	☐ stalių	☐ buities darbų
☐ mezgimo	☐ nėrimo vąšeliu	☐ siuvimo, siuvinėjimo
☐ kompiuterių	☐ techninės kūrybos	☐ turizmo
☐ kraštotyros	☐ gamtos	☐ nežinau
☐ kita _____		

4. Kokioje kitoje popamokinėje veikloje dalyvauja Jūsų vaikas?

☐ Mokyklos renginiuose	☐ Kitų mokyklų popamokiniuose renginiuose
☐ Miesto renginiuose	☐ Lanko būrelius mieste
☐ Lanko koncertus, spektaklius mieste	☐ Lanko diskotekas
☐ kita _____	

5. Koks jūsų požiūris į vaiko dalyvavimą būrelių ir kitoje popamokinėje veikloje?

☐ verčiu dalyvauti	☐ būrelius lankyti reikalauja mokytojai
☐ skatinu kuo aktyviau dalyvauti būreliuose ir renginiuose	☐ leidžiu pačiam vaikui apsispręsti
☐ manau, kad be būrelių galima apsieiti, svarbiausia pamokos	☐ aš tuo nesidomiu
☐ Kita _____	

6. Kuo būrelių ir kita popamokinė veikla naudinga jūsų vaikui?

☐ Moko bendrauti	☐ Padės apsispręsti pasirenkant profesiją
☐ Padės įgyti profesijos pagrindų	☐ Naudingai praleidžia laiką
☐ Padeda atskleisti gabumus	☐ Ugdo pasitikėjimą savo jėgomis
☐ Skatina savarankiškumą	☐ Mokosi darbštumo
☐ Mokosi sąžiningumo	☐ Mokosi pareiškimo
☐ Mokosi atsakomybės už savo poelgius	☐ Išmoks spręsti gyvenimiškas problemas
☐ Mokosi mandagumo, elgesio taisyklių, pagarbaus bendravimo su žmonėmis	☐ Mokosi sveikai gyventi, saugoti gamtą
☐ Padeda įgyti naudingų įgūdžių: siūti, megzti, gaminti valgį, namų ruošos, žemės darbų	
☐ Naudos mažoka	☐ Niekuo nenaudinga, geriau ruošų pamokas ar padėtų tėvams ruošti namie
☐ kita (įrašykite) _____	

7. Ar dalyvaujate savo vaiko klasės veikloje?

☐ Padedu mokytojams organizuoti renginius	☐ Dalyvauju renginiuose mokiniams
☐ Lankausi tėvų susirinkimuose	☐ Domiuosi tik vaiko mokymusi
☐ Domiuosi vaiko popamokine veikla mokykloje	☐ Nedalyvauju
☐ Kita _____	

8. Ką turėtų daryti mokykla, kad geriau tenkintų mokinių poreikius, parengtų gyventi visuomenėje?

- organizuoti bendrus specialiosios ir bendrojo lavinimo mokyklų renginius
- kviesti tėvus aktyviau padėti organizuoti moksleivių popamokinę veiklą
- pedagogai turi geriau pažinti mokinių poreikius, polinkius
- mokykla turėtų labiau domėtis tėvų nuomone apie popamokinės veiklos organizavimą
- sudaryti moksleiviams galimybę dalyvauti miesto renginiuose, lankyti mieste veikiančius būrelius
- Paskatinti šiuos mokinius aktyviau dalyvauti: parodyti savo gebėjimus, patiems organizuoti renginius
- kita (parašykite savo pageidavimus) _____

Anketą užpildė mama tėtis Jūsų amžius _____
Jūsų gyvenamoji vieta: miestas rajono centras miestelis kaimas
Jūsų išsimokslinimas: _____

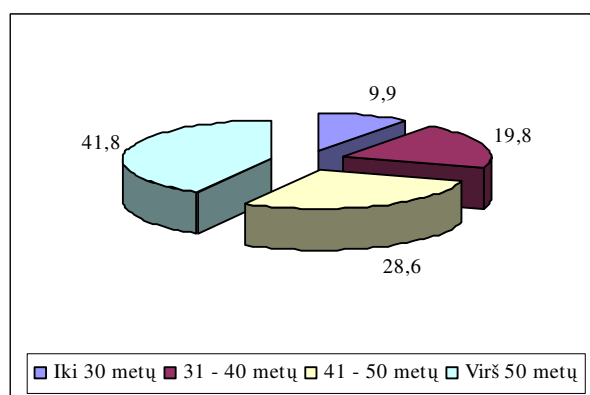
Dėkojame už atsakymus ir linkime sėkmės !

Duomenys apie respondentus

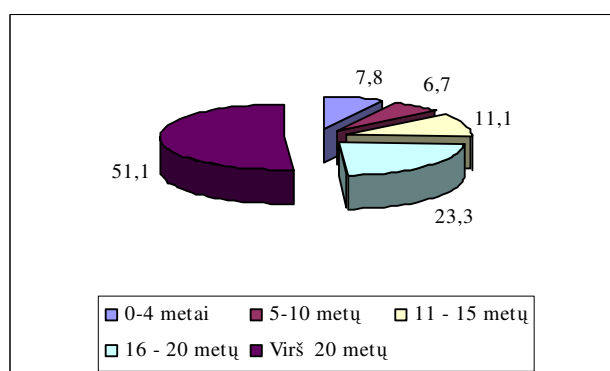
1 lentelė

Pedagogų charakteristika, %

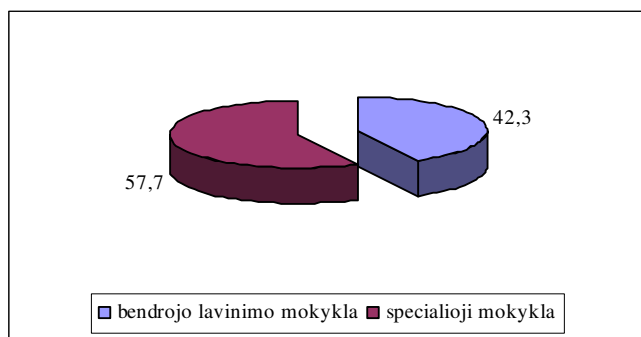
Pedagogų socialiniai – demografiniai požymiai		%
Lytis	Moteris	88,2
	Vyras	11,8
Vietovė	miestas	63,3
	rajono centras	19,0
	miestelis	15,2
	kaimas	2,5
Specialybė	Specialioji pedagogika ir logopedija	41,6
	Dalyko pedagogika	21,3
	Pradinio ugdymo pedagogika	27,0
	Kita	10,1
Pareigos mokykloje	žemesnių klasių mokytoja(s)	37,8
	klasės auklėtoja(s)	32,2
	būrelio vadovė (-as)	20,0
	kita	10,0

3 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal amžių

4 pav. Pedagogų pasiskirstymas pagal darbo stažą

2 lentelė

Tėvų socialinė – demografinė padėtis, %

Tėvų socialiniai – demografiniai požymiai		%
Lytis	Moteris	94,1
	Vyras	5,9
Gyvenamoji vietovė	miestas	62,7
	rajono centras	13,7
	kaimas	23,5
Amžius	Iki 30 metų	5,8
	Nuo 30 iki 40 metų	32,7
	Nuo 41 iki 50 metų	38,5
	Virš 50 metų	23,1
Išsilavinimas	Nebaigtas vidurinis	19,6
	Vidurinis	29,4
	Profesinis	19,6
	Aukštesnysis	5,9
	Aukštasis	25,5